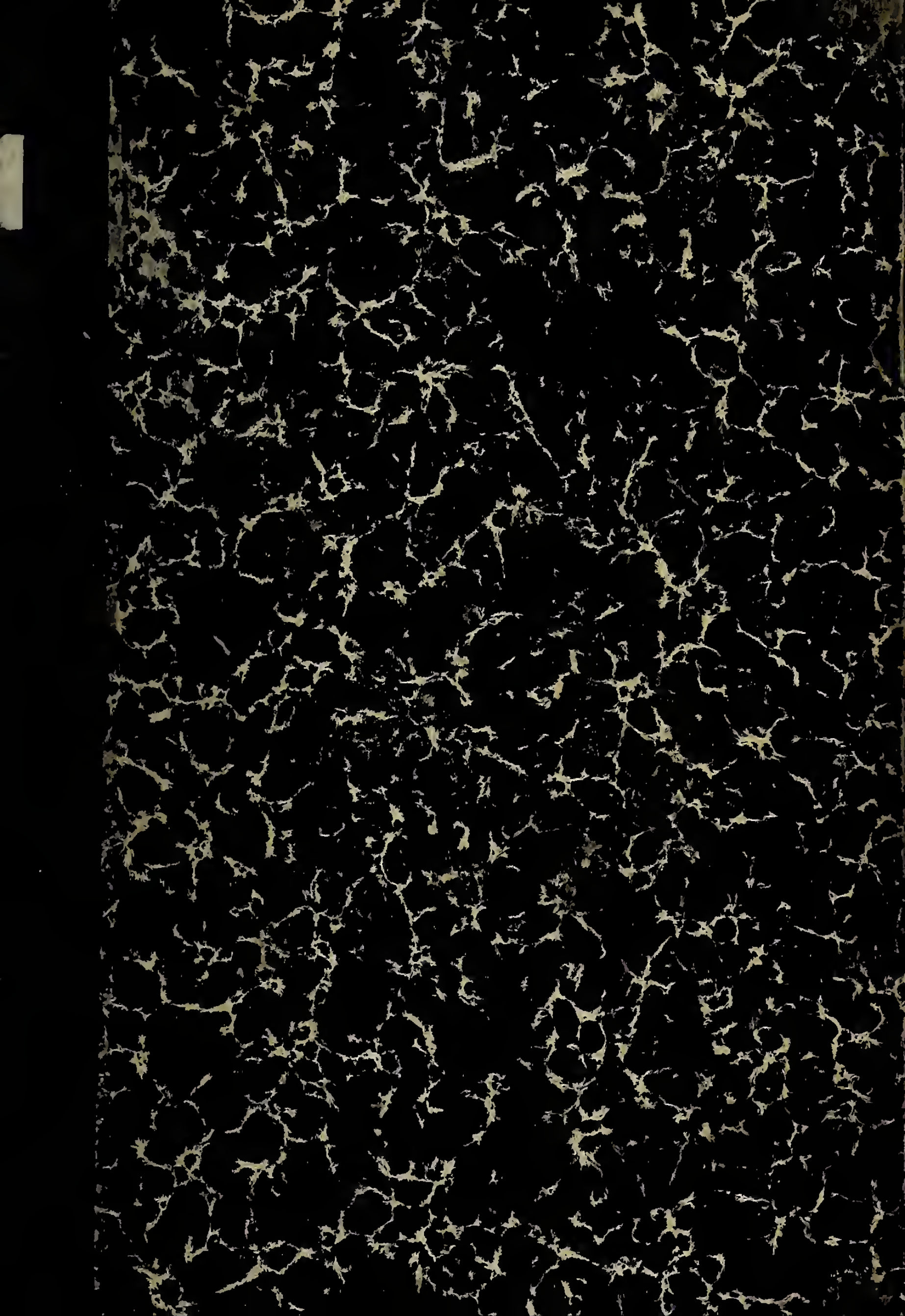

Nr

Openbare Volksboekerij
De Werkmanskring.

Uittreksel van het Reglement.

ART. 17.— De boeken worden voor niet langer dan twee achtereenvolgende weken in lezing afgegeven, doch op aanvraag van den lezer mag de boekenbewaarder dit termijn vernieuwen.

ART. 18. — **De lezer, die zonder bovengemelde toelating de boeken langer dan veertien dagen in zijn bezit houdt, betaalt eene boet van vijf centiemen per week en per boekdeel.**

ART. 19. — De lezers, die de hun geleende boeken verliezen of beschadigen, moeten de waarde van het verloren boek betalen of de aangebrachte schade vergoeden.

ART. 20. — In geval een lezer weigeren zou de hem toegepaste boeten of onkosten te betalen, heeft de Boekenbewaarder het recht hem den toegang der Boekerij te ontzeggen.

ART. 22. — De ontleeners van boeken worden vriendelijk verzocht aan den huiselijken haard met luider stem voor te lezen.

N. B. De boekerij is open elken ZONDAG van TIEN tot TWAALF uren 's morgens.

De Voorzitter van den Bestuurraad,
Alfons WYBAUW.

Drukk- Vander Marliere.

Uitgaven van het Willems'-Fonds.

—

Nr 9.

HANDBOEK

VOOR

HUIS- EN MEUBELSCHILDERS,

VERGULDERS, ENZ.

HANDBOEK

VOOR

HUIS- EN MEUBELSCHILDERS,

VERGULDERS, ENZ.,

DOOR

Eug. Zetternam.

GENT,
BOEK- EN STEENDRUKKERY VAN L. HEBBELYNCK,
Kammerstraet, 6.

—

1855.

Voorwoord.

Wie fransche *Manuels* over de huis- en versierselschildering inziet, kan zich overtuigen hoe uitgebreid die zyn en hoe het goede, dat er in kan worden gezegd, zoodanig tusschen het ondienstige en het overvloedige is verborgen, dat geen schilder geduld genoeg hebben kan, het er in te zoeken. Om die reden hebben wy in het onderhavige werkje het overbodige weggelaten, en al is ons boekje klein, echter koesteren wy de hoop, iets nuttigs te hebben voortgebragt.

In vele der sedert eenige jaren in Frankryk uitgegevene werken, die over huis- en versierselschildering handelen, vindt men uitgebreide beschryvingen van de gereedschappen by de schilders in gebruik, benevens eene reeks uitleggingen over hun maeksel, behandeling, enz. Dergelyke verhandelingen hebben de verdienste, zaken te doen kennen, van welke niet éen vlaemsche leerjongen onbewust is.

De schryvers dier *Manuels* in het algemeen houden te veel van het hooge *theoretische* ten nadeele van het *praktische,* en dit is de oorzaek dat in hunne werken het hoogdravende en dikwyls onverstaenbare doorgaens het nuttige en bevatbare vervangt.

Men zy dus verwittigd dat men van dit alles hier niets aentreffen zal, de schryver voornemens zynde al het langdradige achterwege te laten, niet omdat hy, zoowel als anderen, het zyne er niet over zeggen kan; maer omdat hy

overtuigd is dat dergelyk geschryf weinig of niets ter bevordering van kunst kan voortbrengen.

Wy denken beter te doen met *werkelyke* middelen aen te toonen, die wy onmisbaer achten tot het bekomen van een grondig onderrigt in het vak der huis- en versierselschildering : voor iemand die er zich op toelegt, is het zeer noodzakelyk, ja onmisbaer, goed het teekenen te leeren. Ook is het aenbevelenswaerdig, printen en teekeningen te studeren, gemaekt naer vermaerde versieringen, die te zynent op plafond en muer na te bootsen en ze allengskens zelf poogen samen te stellen. Echter, is er niets voordeeliger dan de voorwerpen naer de natuer te teekenen en te schilderen, zooals vogelen, bloemen, vruchten, versiersels in marmer en metael, marmers, hout, enz. Niets is gemakkelyker en tevens goedkooper; en, wat meer is, het werken naer de natuer zelve ontwikkelt meer den geest, geeft den leerling eene smaekvolle bevatting en het oorspronkelyke in samenstelling en bewerking.

Ziedaer middelen om aen den leerling een grondig onderrigt te verzekeren, en zyne studie meer te bevorderen dan alle verhandeling der wereld het zoude kunnen doen.

In andere verhandelingen vinden wy ook in het lang en breed uitgelegd van welke stoffen de verfwaren zyn samengesteld en hoe deze worden gemaekt.

Aen hen die zouden beweeren dat dit te weten den schilder dienstig is, antwoorden wy :

Een schilder is geen verveerdiger, maer wel een verbruiker van kleuren. Welke kleuren stand houden en welke vergaen; welke binnen en welke buiten mogen gebezigd worden; het onderscheid harer hoedanigheden kennen, zie daer wat noodzakelyk is : de volgende eenvoudige lyst zal dit leeren.

GEBRUIKBARE KLEUREN.

WIT.

1. Schelpwit (weinig gebruikt).
2. Tinwit of kreemswit.
3. Loodwit.
4. Sneeuwwit.
5. Zinkwit.
6. Kryt of broodwit (nadeelig in olie).
7. Kalk.

BLAUW.

1. Ultramaryn (*outre-mer*); de echte is tegen kalk bestand (*).
2. Ultramaryn (*outre-mer*) meest in gebruik; krygt in kalk gele vlekken.
3. Engelsche asch (kan tegen den kalk, vreet in olie de kleuren op, waermede men het overschaduwt).
4. Berlynsch blauw (wordt onder de lucht grysachtig, doch wordt daer veel gebruikt).
5. Minerael blauw (in onbruik).
6. Indigo (wordt nog, maer zeer weinig in lym gebruikt).
7. Smalt (verouderd, doch goed in fresco).
8. Lakmoes (wordt slechts in kalk vermengd, doch houdt geen stand).
9. Blauwe lappen (oud).

GEEL.

1. Safraen (om goud te oversappen).
2. Guttegom (in water).
3. Gebrand loodwit (oud).
4. Kreems of chromaetgeel (wordt onder de lucht zwart; veel in gebruik).
5. Oranje chromaetgeel.
6. Ligt schytgeel (in onbruik).

(*) De echte is die uit de Lazuersteen (*Lapus lazuli*) gebrand, en is allerkostbaerst.

7. Gelen operigment (oud).
8. Oranje operigment (zeer dienstig en schoon in lym).
9. Gelen oker.
10. Ongebrande aerde.

GROEN.

1. Spaensch groen.
2. Gedistilleerd spaensch groen.
3. Groene aerde of oker (in kalk en lym).
4. Berggroen (oud).
5. Parysisch groen.
6. Papegaeijen groen (oud, werd veel in lym gebruikt).
7. Amerikaensch groen.
8. Saksisch groen (wordt vael, is veel in gebruik).
9. Brunswyksch groen.
10. Kalkgroen (zeer zwak en kostbaer).

Met spaensch, parysisch of saksisch groen kan men, door byvoeging van Berlyn of zwart, al de overige toonen der olieverw-groenen krygen.

ROOD.

1. Vermiljoen (de chineesche houdt goed op kalk).
2. Vermiljoen (wordt bruin onder de lucht; veel gebruikt).
3. Verschillende rooden carminslakken (houden niet onder de lucht).
4. Carmin (gaet weg).
5. Florentynsche lak (gemeen, en gaet insgelyks weg).
6. Gebrande vitriool (oud, maer schoon in fresco).
7. Menie.
8. Drakenbloed (goed in goudvernis).
9. Brazilië-verwe of lymlak (houdt geen kwaert uers stand in olie).
10. Gebrande oker.
11. Engelsch rood.
12. Scharlaken lappen (oud).
13. Roode doodekop (in lym).
14. Violette doodekop (idem).

BRUIN.

1. Bruin schytgeel (weinig by de huisschilders in gebruik. Eene schoone sapverwe).
2. Bruine oker.
3. Omber.
4. Gebrande omber.
5. Gebrande aerde.
6. Keulsche aerde (weinig in den handel).
7. Kasselsche aerde.

ZWART.

1. Kool- of blauwzwart.
2. Papierzwart (in onbruik).
3. Wyngaerdzwart (oud).
4. Beenzwart.
5. Ivoorzwart.
6. Lampzwart (het sterkste aller zwarten. Droogt slecht. Velen vreezen het, omdat zy meenen dat het de toonen vuil maekt).
7. Oostindische of chineesche inkt (in water doorschynend gebezigd).

INLEIDING.

Het huisschilderen is het bedekken met verwe van al wat binnen of buiten 's huis zulks behoeft.

Het laet zich in drie vakken verdeelen : het effen- of kladschilderen, het sieraedschilderen, en het tooneel- of decoratieschilderen.

Kladschildering.

Ofschoon de kladschildering met eene soort van minachting aenzien wordt, vereischt ze, om schoon te zyn, in den beverker vele kundigheden, gelyk wy verder zien zullen.

Ongelukkiglyk ontbreken die kundigheden meermaels aen degenen welke het vak by ons beoefenen.

Dit ligt vooral aen de weinige zekerheid voor een goed bestaen, die het kladschilderen den werkman aenbiedt; die zekerheid is zoo klein, dat geen burger er zynen zoon kan aen wagen, tenzy hy, door groote familiebetrekkingen en geldmiddelen, het vooruitzigt koestere dat zyn zoon eens wel voordelig meester of baes zal worden.

De reden van dit slechte vooruitzigt is dat de burgers meenen dat de verwe des winters niet droogt, en dan niet laten werken, en dat de daghuer eens kladschilders te klein is, dan dat hy van hetgeen hy des zomers wint, een huishouden het gansche jaer zou kunnen onderhouden.

Wat volgt daeruit? dat de meeste kladschilders des winters een ander anbacht moeten ter hand trekken, of liever

dat er byna geene zyn en dat vele twyfelachtige ambachtslieden des zomers den borstel in de hand vatten en voor effenverwers doorgaen.

De bazen, die dergelyke menschen goedkooper hebben dan degenen welke zich uitsluitelyk op het kladschilderen willen toeleggen, worden door de concurrentie gedwongen ze te bezigen, en daerby komt het dat wy hier te lande zoo weinig schoon effen schilderwerk aentreffen.

« Maer, — vraegt men, — wat kan er schoons aen eene kladschildering zyn? Ik schilder stoelen en tafels zelf of doe het mynen huisknecht doen, en ik zie niet wat een schilder daer zou aen verbeteren? »

Gelyk om al de andere ambachten te kunnen waerderen, heeft het oog, om dit nederig vak te kunnen beoordeelen, eene beschaving, een onderwys noodig. Een kenner zal zich over een werk schamen dat de onkundige zal bewonderen, en het is wel jammer dat een geolieverwde gevel die, goed bewerkt, vele jaren het sieraed eener stract zou kunnen zyn, heden zeer dikwyls, meestal door de onkunde van den ambachtsman, op weinige maenden versleten schynt (1).

Iets wat almede het aentreffen van volmaekte effenschildering verhindert, is de haest waermede de eigenaers somtyds het werk doen voltooijen. Niet zoodra is een nieuwe bouw geplafonneerd; niet zoodra hangen deuren en ramen, of gauw, gauw, de schilder moet het al bestryken, en het is alsof elke dag dat de kladderaer bezig is, eene eeuwigheid duerde : zoo weinig vordert het naer des eigenaers zin.

Wat spruit uit die overyling?

(*) Vele menschen schryven dit aen de slechte verwen toe : dit doet er zeker iets aen; maer slechte verwe goed verwerkt, houdt langer stand dan goede die gesmeerd is.

De deuren door de vochtigheid, welke de plafonneering verspreidt, gezwollen, krimpen het jaer na hunne schildering in een. De paneelen ontlossen zich uit de verbanding en nemen een dikken boord ruwe verwe mede, welke voor eeuwig de scherpe hoeken des paneels ontsieren en bot maken. Of is de verwe te zeer versteend, dan berst het paneel en de spleet eischt een stopsel dat door het gedurig zwellen en krimpen des houts ruw en afzigtelyk wordt.

Erger nog ziet het er uit, als men halfdrooge muren met olieverwe moet overschilderen. Het nat welk nog in steen en kalk zit, kan zich niet meer wegwerken en stikt achter de laeg kleur, die men er over heeft gestreken. Zwarte vlekken verschynen op het verfwerk, en niet zelden wortelt er eene langhairige witte mos in dit bederf. De rottende kalk trekt de zouten der lucht tot zich, de muer wordt ziltig en al die gevolgen der overyling van den eigenaer worden dan nog dikwyls aen de slechte kalk of steenen van den metser toegeweten.

Zie daer eenige der oorzaken waerom de kladschildering by ons dien trap van volmaektheid niet heeft bereikt, die ze by een beschaefd volk hebben moest. Men heeft het vast opgemerkt, die oorzaken liggen niet in de bewerking, zoodat het onderrigt dat men over de effenschildering geven kan, ze niet kan wegnemen.

Sieraedschildering.

Daerdoor verstaen wy al wat buiten de effenverwing door den werkman in de huizen geschilderd wordt.

Laet ons gladaf bekennen dat het met dit vak te onzent nog erger dan met het kladschilderen is gesteld.

Men zal zich hiervan overtuigen, zoodra men zal weten

dat de sieraedschildering zich niet mag bepalen by eenige gedachtenlooze ornementen, met kleurryke vogeltjes, wat marmer en wat hout. Een sieraedschilder zou in elk rykliënhuis iets nieuws, iets eigenaerdigs moeten poogen te scheppen. Hy zou de doorzigten, het landschap, de nissen, de beelden, al den rykdom der kunst moeten weten te schikken naer gelang der ligging, inrigting en uitzigt der wooningen, naer gelang des rykdoms en des smaeks van den eigenaer; hy zou dezen moeten vleijen door in zyn huis iets te maken dat elders niet gevonden wierde, en dat de eigenaer met fierheid aen de kenners zou kunnen toonen.

Men verstaet dat, om daer in te lukken, de sieraedschilder niet alleen een goede teekenaer moet zyn; hy moet diepe kennissen over al de sieraedstylen der wereld hebben.

Wie begrypt niet dat men die hoedanigheden slechts vereenigd kan vinden in een man die eene goede opvoeding genoten heeft? Welnu, zeer zelden vindt men menschen van dat slach onder de sieraedschilders, en geen wonder, vermits er geen kunstenaersbestaen door het vak te verdienen is.

Een sieraedschilder wordt weinig hooger geacht dan een kladderaer. Het valt hem al goed mede als hy des zomers, vyf centimen per kwaert, dat is : *één frank vyftig centimen* ter week, meer dan zyne gezellen wint. Zyn grootste voordeel bestaet daerin, dat zyn meester om hem niet te verliezen, hem des winters aen het werk houdt; zoodat hy alsdan, om te kunnen bestaen, geen ander bedryf moet aenvatten.

Die armelyke toestand is de reden, waerom de meeste onzer sieraedschilders jongens zyn die, als effenwerkers begonnen, al werkende het schilderen van marmer en hout hebben afgezien en aengeleerd. Zelden studeeren zy de natuer der voorwerpen welke zy nabootsen, en de meeste erven de gebreken hunner voorgangers.

Wat zou den geest dier jongens verheffen? wat hunne inbeelding aenvuren? Zy ontzien zich eene geestesinspanning, welke nooit wordt beloond. Beroofd van breede levensmiddelen, hebben zy ook den tyd niet zich als liefhebber in hun vak te oefenen. Des zomers van half zes ure 's morgens tot 's avonds zeven ure aen het werk, kunnen zy geen oogenblik aen de rusturen ontrooven, welke hun overblyven om hunne krachten te herstellen.

Vele sieraedschilders zyn doorgevallen tafereelschilders. Die kunnen ten minste iets wat teekenen, en hebben meer kunstwerken dan de anderen gezien. Maer wat smaek kan zulk een mensch hebben, die eene edele kunst heeft moeten verlaten, omdat hy er niet voor berekend was? Zonder de magt te hebben zich met den geest boven de sieraedschildering te verheffen, aenziet hy ze met de minachting welke de kunstschilders er hedendaegs tegen koesteren. Hy is ontmoedigd omdat zyne toekomst gebroken is; hy vat de sieraedschildering niet aen om er in uit te blinken, om er zich eenen naem in te maken; voor hem is ze slechts eene noodzakelyke maer vernederende broodwinning.

Hy veronachtzaemt dus eenen kunsttak, dien hy miskent.

Het gevolg van dit alles is :

Dat wy in al de voorzalen der groote rykliènhuizen denzelfden fletschen witten marmer aentreffen;

Dat onze oogen vermoeid zyn van de houtskleur, waermede men zoo wel den toog eener kroeg als de deuren der ryken bestrykt;

Dat een slecht paradysvogeltje, een styf bloemtje, en een afgesloofde grieksche pot alles is, wat wy op de best versierde zaeldeuren mogen bewonderen.

Eene goede en prachtig versierde zael is iets raers. Slechts hier en daer in de groote steden vindt men eenige familiën,

die goeden smaek genoeg hebben om van het gemeen af te wyken, en de kosten te doen om iets kunstmatigs te laten behandelen; welnu, dewyl het werk voltrokken is zoo het behoort, hebben zy dan nog het voorregt zich te vleijen dat zy den kunstenaer aengemoedigd hebben.

In Frankryk is het weinig beter met het vak gesteld. De schilders zyn daer in de huisversiering door de behangers onttroond. Deze brengen de kleingeestigheid van de naeld en den draed mede. Valsche behangsels, lintjes en koorden; ziedaer waerin hunne gedachtenlooze sieraden bestaen.

By feest en bal loopen zy naer den hovenier om bloemen, naer den pleisterwinkel om beelden, naer den spiegelmaker om spiegels, naer den blikslager om lampen. En gist gy wat zy met dit alles voor grootsch uitrigten? Den spiegel leggen zy op den grond, het beeld stellen zy er achter, de bloemen er rondom, en zoo moet het dienen om een vyver te verbeelden, waer beeld en bloemen zich in weêrkaetsen. Die kleingeestigheid is in Frankryk in de mode!

Echter zyn in Frankryk nog familiën die zich herinneren dat vele italiaensche paleizen hunnen roem aen de sieraedschildering verschuldigd zyn; dat de grootste kunstenaers zich eertyds niet schaemden er hun talent aen te wyden, en dat de Grieken en Romeinen, die echte kenners des stoffelyken genots, er hunne voldoening in vonden.

Die liefhebbers, welke zich boven den heerschenden slechten smaek verheffen, kunnen in de groote steden van Frankryk nog de voldoening hunner kunstmin vinden. Er zyn daer nog goede sieraedschilders die hunne wooning weerdiglyk kunnen versieren.

Dat dergelyke talenten daer nog bestaen, laet zich gemakkelyk begrypen.

Een sieraedschilder is in Frankryk geen aen een meester verbonden knecht. Hy is vry en onafhankelyk. Als hy besloten heeft marmer-, hout-, bloem- of sieraedschilder te worden, begeeft hy zich naer een werkhuis van *practiciens*, soort van kunstenaersrepubliek, waer smaek en kennis heerschen. In die werkhuizen komen de bazen de kunstenaers opzoeken, welke het vak beoefenen dat zy noodig hebben, en zoo komt het dat de bazen steeds goede werklieden aentreffen, daer deze niets doen dan zich op het vak toeleggen dat zy verkozen hebben, en waer zy eene faem in zoeken.

Wy weten wel dat de vlaemsche steden niet zoo veel vooruitzigt als de groote fransche steden in de prachtschildering opleveren; maer zou het met een weinigje goeden wil langs den kant der bazen en der gasten onmogelyk zyn hier dezelfde doenwyze als in Frankryk in te voeren?

Wel is waer, het ligt voor alsnu niet in de zeden. De bazen kennen ook te veel elkaêr en elkaêrs klanten, en elk van hen zou vreezen dat een gast, die nu by den eenen en dan by den anderen zou werken, zyne klanten naer eenen anderen baes zou overleiden. Niettemin is het te hopen dat die hinderpalen zullen verwonnen worden.

In weêrwil van het diepe verval, waerin wy bewezen hebben dat de sieraedschildering ligt, is het onlangs gebleken dat de ryken niet ongenegen zyn eene smaekvolle sieraedschildering te ondersteunen.

Verscheidene schilders, welke in Frankryk en Engeland groote kennissen in het vak hadden opgedaen, zyn by hunne terugkomst hier te lande, lofbaer ondersteund. In al de

steden van België hebben zy proeven van hun talent en leerlingen gelaten, en het is te hopen dat het zaed dat zy in dezen kunstgrond geworpen hebben, opgroeijen en vruchten dragen zal.

Iets kan daer byzonder toe helpen. Het is de school die by de Antwerpsche Akademie tot het bestudeeren der sieraedschildering is ingerigt. Niet alleen de lessen, maer ook het zigt der byzonderste sieraedschilderingen der wereld, welke er in teekening aen de leerlingen ter bezigtiging gesteld worden, zyn geschikt om den smaek en de kennis in het vak te bevorderen. Indien de andere groote steden des ryks het voorbeeld van Antwerpen volgen, bestaet er reden te hopen dat wy met de sieraedschildering op de baen des vooruitgangs zyn.

Tooneelschildering.

Deze bestaet niet alleen in het verveerdigen der schermen. Zy is het die de openbare feesten door hare prachtige voortbrengsels opluistert.

Waerom zeggen dat de tooneelschildering in België niet bloeit? Ieder weet dit. Want ofschoon jaerlyks de gemeenteraden der groote steden ontzaggelyke sommen voor het verveerdigen van schermen stemmen, weet ieder dat al dit geld het land verlaet en naer Frankryk wordt gedragen.

Indien men de tooneelschildering hier te lande aenmoedigde, zouden de gelden eruit voortkomende hier kunnen blyven en veler nyverheden eene nieuwe baen van werkzaemheid openen. Ook zou de gedurige pratyk voor de helpers of leerlingen de beste school wezen, en wie weet of, by verloop van weinige jaren, de vreemde ook niet eens onze tooneelschilders zou werkstellig maken. Dit is ten andere reeds in menige afzonderlyke gevallen gebeurd.

Zy, die met het doen verveerdigen der schermen gelast zyn, werpen op dat de schilders des lands het zoo goed niet als de Franschen kunnen. Laet dit zoo zyn; maer moet men dan geene moeite doen om het aen de schilders van het land te doen leeren? Men ondersteunt zoo vele gebrekkelyke industries, waerom deze niet?

Men denke niet dat de Vlamingen tot het vak onbekwaem zyn; hoever hebben het sommige vlaemsche kunstenaers zonder ondersteuning des bestuers er niet ingebragt? (*).

Slechts de wil der stadsbesturen om de schermen hier te lande te doen verveerdigen is er dus noodig om de tooneelschildering ten onzent tot den gewenschten trap van luister op te voeren.

(*) Iets wat aenmerking verdient, is dat sommige gemeentebesturen, wanneer het openbare feesten of iets dergelyks geldt, zeer vergenoegd zyn onze versierselschilders te vinden, en by deze gelegenheden geven deze kunstenaers de schitterendste bewyzen van hunne kunde. En ten meestendeele gebeurt het, dat in dergelyke gevallen de schilders zelven nog geene belooning vergen, en elk is het eens om hunne verdiensten hemelhoog te verheffen; maer wanneer het groote werken geldt, aen het een of ander tooneel uit te voeren, haestig loopt men naer Parys, en met driedubbele kosten bekomt men van vreemden hetgene de inboorling zoo goed kent als zy. — Dit noemt men kunsten aenmoedigen en kunstenaers erkentelyk wezen.

ONDERVERDEELING DER HUISSCHILDERING.

—

Behalve de verdeeling in de vakken hierboven verhandeld, scheidt men de huisschildering nog in onderafdeelingen, welke hunne benaming verschuldigd zyn aen de vochten welke men er in bezigt.

Deze zyn drie in getal, te weten :

Kalkschildering.
Lymschildering.
Olieschildering.

Het is de uitleg dier drie afdeelingen, welke tot het Handboek des Huisschilders behoort.

HANDBOEK

DER

HUIS- EN VERSIERSELSCHILDERS.

KALKSCHILDERING.

—

KALK.

Men bekomt den kalk door het water, de luchtstikstof (*calorique*) en zekere gazen uit byzondere soorten van steenen te branden.

De krytschynende stof welke overblyft, is de kalk.

Zoodra men dit weet, begrypt men waeruit de versteenkracht van den kalk voortkomt.

Door hem met water te mengen, en hem alsdan aen de lucht bloot te stellen, krygt hy zyne steenaertige eigenschappen weder.

Nogthans, daer de mensch de kracht niet heeft de gazdeelen, welke vóor de uitbranding van den kalksteen in dezen bestonden, te verzamelen en aen den kalk terug te geven, blyven hem eenige van zyne steenaertige eigenschappen ontbreken. Slechts met ter tyd vangt hy een deel dier gazen uit de lucht op, en daerby komt het dat de kalk

hoe langer hy staet, hoe sterker wordt. Daer nu den kalk, ofschoon met water opgeroerd, nog vele luchtaertige deelen ontbreken om weder steen te worden, heeft hy, als 't ware, de zucht om zich van die deelen meester te maken, en trekt de stiklucht en de vuile dampen tot zich. De menschen beweeren dus met regt dat het kalkwitten in een huis zeer gezond is.

Als men al die eigenaerdigheden van den kalk goed overweegt, zal men ligt begrypen dat hy twee zeer verschillende eigenschappen heeft, te weten : 1° Eene kleefkracht om zich aen iets vast te hechten en daertegen te versteenen; 2° eene zuigkracht waermede hy vochten en dampen tot zich trekt.

Beide eigenschappen wenden de schilders in kunne kunst aen. Zy gebruiken de kleefkracht van den kalk door dezen zeer dun over voorwerpen uit te stryken, waerdoor hy aen het voorwerp versteent en dus eene witte kleur geeft. — Zy gebruiken de zuigkracht van den kalk, door over versch bezette muren gekleurde waters te schilderen, welke de kalk insluipt en waervan hy de gekleurde deelen in zich versteenen doet.

Wy zullen eerst spreken van de wyze waerop men de kleefkracht met vrucht kan gebruiken, en dus van de

Effen Kalkschildering.

Om zekere uitwerkselen die de kalk in de effenschildering heeft, goed te begrypen, moet men in acht nemen dat men, om hem te kunnen bewerken, er meer water moet bydoen dan hy tot zyne steenwording behoeft.

Daeruit spruit voort dat al de dikgelegde of met het tru-

weel uitgespreide kalk, na het water er uitgedroogd is, zeer sponsachtig of vol zuiggaetjes is. Natuerlyk laten de ontsnapte waterdeeltjes kleine holten over.

Daeruit komt nog dit in schyn tegenstrydig uitwerksel voort, dat de kalk zeer dun met water opgeroerd en met den borstel schrael uitgewreven, na het droogen, weinige zuigporiën overlaet. Immers de kleine kalkkorreltjes die in het water bestaen, zakken, als 't ware, tegen het voorwerp dat men beschildert, hechten er zich aen vast, en het water droogt van boven hen weg, zonder er door te dringen.

Als men de overkalking eenige malen herhaelt, verzamelt er zich op het voorwerp eene soort van steenen schelp, die het vocht niet meer doorlaet.

Die twee verschillige droogwyzen eischen beide dat men den te verschilderen kalk zeer dun gebruike.

Op de nieuw bezette muren gebruike men hem dun, omdat het water waermede men hem verschildert, schielyk langs de zuiggaetjes den muer inslaet en dus aen de kalkdeeltjes, indien er te veel waren, geen vocht genoeg zou overblyven om te versteenen en zich aen den muer te hechten.

Op de reeds gewitte muren gebruike men hem dun, omdat als hy te dik ware, er van boven eerst eene dunne schors zou op droogen. Het water dat in den muer niet kan moet langs die schors ontsnappen en breekt ze natuerlyk om er uit te kunnen. Het is alsdan dat de muren afblotten of afschelpen, gelyk de schilders dit noemen.

De effen kalkschildering treft men meest by geringe menschen aen. Door hare luchtzuiverende en gezondmakende kracht, door haren goedkoop, is zy eene ware weldaed voor die lieden. Ook overwryven zy plafonds, muren, gangen, al wat tot hunne wooning behoort, met kalk.

De ondervinding heeft hun geleerd hoe die stof moet

verwerkt worden. Zy hebben daer dan ook gewoonlyk geen man van stiel toe noodig, en niet zelden ziet men de vrouw des huizes op eene stellaedje van tafel en stoelen hare wooning reinigen.

'tIs misschien om die gemeenheid dat men de kalkschildering in de huizen der ryken veracht. Zeker zyn er voor het oververwen der muren betere stoffen dan kalk uitgevonden; maer voor de effen witte plafonds, welke met geene sieraden moeten overschilderd worden, bestaet er tot hiertoe niets zoo schoon, zoo helder, zoo duerzaem dan kalk. Want :

De witte olieverwe, hoe zuiver ook verwerkt, hoe kostbaer zy ook weze, wordt geel.

De lym heeft meest altyd, als men hem schuins tegen den dag ziet, blinkende strepen; hy bezit zoo veel lichtweêrkaetsende kracht als de kalk niet, is minder wit en kan niet zoo dikwyls overschilderd worden zonder te blotten. Als men den plafond eene welkdanige kleur, die geen wit zy, wil geven, hebbe de olie- of lymverwe boven den kalk de voorkeur.

Degenen welke den kalk voor het witten der plafonds in de ryke huizen verstooten, gronden zich op de gemeenheid van zynen witten toon.

Zy bedriegen zich.

De kalk verliest zyne gemeene tint, als men hem door eene fyne zift doet ('t welk de schilders over het algemeen verwaerloozen), ook als men hem in plaets van met lakmoes of blauwzwart, met eene andere kleur, by voorbeeld met een graentje bruinen oker, oproert, dan wordt zyne tint helder, fyn en teêr. Men kan nog andere tinten naer de vereischten des papiers in den kalk beproeven.

Om nu een plafond kunstmatig te witten, moet men in acht nemen :

1° Dat men er goed het stof afstuive en de vette rookvlekken afwassche.

2° Dat men den kalk zeer waterachtig verwerke en liever den plafond een keer meer dan te dik overschildere.

3° Dat men elke laeg goed en sterk late droogen vooraleer op nieuw te witten; anders blot de plafond door de oorzaken vroeger aengewezen.

4° Dat men by elke nieuwe overschildering in eene andere rigting streele, zoodat de borstelstrepen kruiswys over elkander liggen, opdat die strepen geene onregelmatige hoogten zouden vormen.

5° Dat men het aldus overlegge dat, by de laetste overwitting, de borstelstrepen naer den dag liggen, opdat ze niet schaduwen, en aldus de schildering niet grys schyne.

6° Dat men altyd langs den kant der ramen beginne en langs den donkersten kant der kamer uitscheide; want, daer het onmogelyk is een grooten plafond zoo spoedig rond te schilderen, dat alle zyne deelen even nat zouden blyven, moet men dikwyls op reeds gestevene plakken aenwerken, 't welk altyd hoogten verwekt. Is men langs den donkeren kant der kamer begonnen, dan geven die hoogten, hoe klein ook, schaduwen, hetgeen in kostbaer werk leelyk is; — is men integendeel langs den kant der ramen begonnen, dan slaet het licht tegen de hoogten, waerdoor men ze op het wit der schildering niet ziet.

7° Dat men de ramen en deuren der kamer waer men wit, gesloten houde; want een windtogt, byzonder by noorderwind, doet op de kalklaeg spoedig eene schelp droogen, 't welk, om de meer aengehaelde reden, het blotten verwekt.

Als men een nieuw bezetten plafond voor de eerste mael moet witten, neme men nog de volgende voorzorgen :

1° Dat men de eerste laeg niet alleen dun, maer zelfs als met gebroken water legge;

2° Dat men in de twee of zelfs drie eerste lagen geene welkdanige kleur menge.

Wat tot die laetste aenbeveling reden geeft, is dat de zuigkracht van den bezetten kalk niet overal even sterk is, en hy dus op de éene plaets meer kleur dan op de andere insluipt. Dat zou soms zulke zware vlekken maken, dat men ze met zesmael te schilderen, niet teenemale zou onderhouden.

Zou het noodig zyn te verwittigen dat de kalk in de schildering aen zich zelven overgelaten, altyd met gele vlekken en strepen droogt, en dat men in de laetste laeg steeds eenige kleur moet mengen om dit gebrek te verhelpen?

Een schilder die zynen stiel verstaet, zal by de lezing dezes bemerkt hebben dat wy van geene inmenging van vreemde vochten spreken, om den kalk kleefbaerder te maken. Dit komt eenvoudig daeruit dat de ondervinding ons geleerd heeft, dat goed gezifte en dun verwerkte kalk kleviger en blanker is, dan al de gebruikte inmengsels hem maken kunnen.

Sommigen roeren er olie, melk of andere kleefachtige stoffen tusschen : alle deze stoffen hebben het nadeel den kalk te spoedig vast te zetten, waerdoor men van ter zyde al de aenwerksels ziet.

Nogthans kan de olie dienstig zyn op plafonds en muren, die door den bezetter te veel met het yzeren truweel blinkend gestreken zyn en daerdoor de aenhechting des kalks weigeren; de onvervinding heeft ons geleerd dat de quinquetolie hierin dienstiger is dan de schilderolie. Velen geven echter de voorkeur aen eene soep van kalfskoppen en andere penseryen gekookt, en welke men nog al ligt in

de penshuizen bekomt. Die soep heeft dezelfde hoedanigheden van den lym, zonder zoo sprok te zyn. Na de tweede laeg gebruike men den kalk zonder inmengsel.

Voor gevels roere men pypaerde tusschen den kalk en kleurt men hem met okers; de ligtste tinten houden het langste stand.

Hooge kleuren onderneme men niet in kalk : bruine, groene en zwarte vooral niet; zelden legt men ze effen, zy verraden meestal den borstel en staen zeker dof. Wy raden in dergelyke gevallen de lym- of olieverwe aen.

Stucschildering.

By deze sehilderwyze rekent men niet op de kleefkracht van den kalk; men gebruikt zyne zuigkracht.

Men laet de kleuren, by middel van water, in den verschen kalk dringen en aldus in hem versteenen.

Ofschoon de stucschildering het daerstellen van alle sieraden zou toelaten, wordt ze enkel om marmer na te bootsen gebezigd.

Het marmer is een der schoonste bestanddeelen der huisschildering. De verscheidenheid zyner veelvuldige soorten, hunne schittende kleur, maken hem voor al wat schoon moet zyn, geschikt.

Welnu, de stucschildering is de beste wyze om hem na te bootsen.

Noch de lym, noch de olieverwe bereiken zoo volkomen dit doel als de kalk derwyze aengewend.

De lymverwe blyft dof, krygt enkele blinkende strepen. Vernist men haer, dan is ze tot springen en blotten ge-

neigd. Nooit kan ze zoo doorschynend als de kalk wezen, en zy verraedt in de aderen der marmering den arbeid van den borstel, 't geen de oogenverblinding wegneemt.

De olieverwe, hoewel doorschynender dan de lymverwe, is nooit zoo doorlichtend als geblonken kalk. Zy verdonkert van jaer tot jaer. Hoe volmaekt ook bearbeid, verraedt zy de handeling van den borstel en beneemt dus insgelyks de begoocheling.

Er is dus niets zoo schoon om marmer na te bootsen dan de kalk, als men zyne zuigkracht benuttigt.

Om dit met pracht te doen, mengele men tusschen den kalk gestampt en gezift marmer, hetzy wit, hetzy gekleurd, naer gelang van het marmer welk men nabootsen wil. Die samenstelling, na zy geschilderd, gepuimd, gepolist en gedroogd is, wordt ten laetste zoo hard, effen, glad en killig, dat men zelfs by de aenraking meent marmer te zien.

Dit verbazend schoon werk doet men zelden : het is te duer; by de engelsche Lords blyft het in de mode; maer vroeger was het by Grieken en Romeinen zoodanig geacht, dat zy niet zelden de echt marmeren kolommen hunner tempels met stuc bezetteden, om zwak gekleurde marmers met levendigere te kunnen vervangen. De warme hemel van Griekenland en Rome deed den stuc ook harder dan steen worden; by ons is hy door de vochtige lucht min duerzaem en bederft op ziltige muren.

In plaets van marmer, mengelt men hier te lande pleister in den kalk om *stuc* te maken. Die is zeker min sterk; maer hy heeft het voordeel niet te moeten gepuimd worden en zich dus gemakkelyker te laten polysten. Dit, zoowel als de geringe waerde van den pleister, is oorzaek dat deze stuc veel goedkooper en dus ook min zeldzaem is. Echter blyft

hy duerder dan de olieverwe. Hy wordt *demi-poli* by de Franschen genoemd.

Men wryft hem blinkend, by middel van wit was en witte zeep door een grein potasch in water te samengesmolten.

Zelden is de schilder met het bestuer van dit werk belast. De plafonneur die den muer met den stuc bezetten moet, welke hem, na hy droog is, moet polysten, heeft zich van het bestuer meester gemaekt.

Den schilder komt het echter volgens regt en rede toe. Het is hy die van dommen kalk marmer moet maken, het is hy die in het werktuiglyke het kunstmatige brengen moet; het is eindelyk hy, wiens smaek het al moet bezielen en beheerschen.

In de veronderstelling dat een schilder met het toezigt over dergelyk werk gelast ware, leere hy hier waerop hy moet letten :

1° Hy zorge dat hy een goed plafonneerwerker hebbe, die den stucmoortel frisch en effen op den muer legt, zonder er lang te moeten over stryken. De sterk droogende stuc, als men er nog over strykt wanneer hy reeds gesteven is, rekt : hy beslaet dus meer plaets dan de plek muers waer tegen men hem bezet, droogt diensvolgens met holle bogen, krygt een onaengenamen weêrgalm als men hem aenraekt, en eindigt met schandelyk van den muer te vallen.

2° Hy zorge dat de plafonneur dagelyks niet meer bezette dan op denzelfden dag in marmer geschilderd kan worden. Ware de stuc niet meer versch, ware hy slechts iets wat aen het versteenen, hy zou het gekleurde water, waermede men schildert, niet meer opslurpen, maer terug dryven, by middel van het vocht dat de kalk, gelyk vroeger

gezegd is, in de drooging laet ontsnappen; welk uitwerksel de ambachtslieden *het zweeten* noemen.

3° Hy zorge dat de plafonneur nooit te midden van den te schilderen marmersteen uitscheide, maer dezen schoon vierkant aenzette, opdat men nooit ongelyke naden in eene marmeren plaet hebbe.

4° In de grondbezetting alleen gebruike men, naer gelang des marmers, welke men verkiest te schilderen, doffe okers. Men legge de aderen met doorschynende aerden en andere doorschynende kleuren, welke kalkverdragend zyn, en waervan wy ter gelegenheid van de frescoschildering zullen melding maken.

Verder raden wy geene mengeling van tinten aen : de kleur is het talent des schilders; alleen wenschen wy dat degene die in stuc marmert, de kleuren om te aderen zeer dun verbezige. Hy zal dan meer dan eens met borstel of penseel over dezelfde ader moeten loopen, en daer het onmogelyk is tweemael dezelfde brokkellyn juist te volgen, zal door het hier raken en daer overslaen der lyn meer verscheidenheid van toon, meer doorschynendheid, meer natuer ontstaen.

5° Vroeger roerde men de hoofdtinten des marmers in potten op. Een goed schilder, zal behalve den grondtoon, die in den stuc bezet wordt, geene hoofdkleur erkennen en steeds van het pallet werken. Immers, de natuerlyke marmer is zoo ontstandvastig in zyne toonen, dat men op een en dezelfde plaet moeijelyk twee evengelyke tinten kan aentreffen.

6° De schilder zorge dat zyn pallet rondom met een rand zy voorzien, opdat geene druppels zyner dunne verwe op het werk vallen. De domme kalk slurpt die kladden evenals de marmeraderen binnen, en het eenige middel om

ze weg te krygen is den stuc af te kappen en op nieuw te bezetten.

Het gemakkelykste pallet voor zulk werk, is, volgens ons, eene gewoone eettelloor.

—

Behalve dezen treffelyken stuc, bewerkt men er hier te lande eenen door de werklieden zeer oneigen *fresco* geheeten. Het is eenvoudig Namensche kalk zonder hairmengeling, dun met het yzer op eenen ruwen grond bezet. De schilder borstelt daer meestal met chineeschen inkt eenige strepen in, en men durft dit witten marmer noemen.

Deze stuc is leelyk, gewoonlyk vol vlekken en allergemeenst. Men gebruikt hem nogtans zeer veel en niet alleen by de kleine burgers, waer hy te huis zou mogen behooren; maer ook by de ryken, die te veel smaek en te veel kunstgevoel zouden moeten hebben om zulke afzigtelyke dingen in hunne wooning te dulden.

Frescoschildering.

Zie daer nu de befaemdste, de sterkste, de schoonste, de moeijelykste aller schilderingen. Evenals in den stuc benuttigt men hier de zuigkracht van den kalk.

De marmer wordt er weinig op verwerkt; in de huisschildering gebruikt men de fresco om er landschappen, doorzichten, nissen, beelden, enz., op te schilderen.

By de oude Grieken en by de Romeinen stond de frescoschildering in de hoogste achting, en welke kunstliefhebber

onzer dagen kent de voortreffelyke engelsche en duitsche gekleurde nateekeningen niet van de aloude frescos der romeinsche wooningen?

De latynsche Kerkprelaten namen die schilderwyze ook te baet om de katholyke tempels op te sieren, en meest al de kerken van Italië zyn haer hunne onsterfelyke vermaerdheid verschuldigd.

Gelyk wy het reeds zegden, is de fresco de sterkste aller schilderingen, en de onbeschadigde frescos welke men in Herculaneum en Pompeja uit de asch opgraeft en die van lang vóor onze nieuwe tydrekening dagteekenen, schynen dit te bevestigen.

Echter beweeren sommigen niet zonder grond, dat de frescos van Herculaneum en Pompeja, sedert hun vroegst bestaen onder de asch bedolven, niets van de vernielkracht der lucht en des weders te lyden hadden, en dat hun wonderbare ouderdom dus min moet verbazen.

Hoe dit zy, het is stellig dat in drooge luchtstreken de frescoschildering zeer duerzaem is : de versieringen des Vatikaens kunnen het bewyzen. Nogtans wil men dat de kleuren der frescoschildering in Parys nog min dan in Italië versterven, en men grondt deze beweering op de reden dat het in Parys min warm is.

Als de luchtgesteltenis daer wezentlyk zoo groot een uitwerksel op heeft, ware het mogelyk dat de fresco hier te lande min duerzaem ware. Immers onze dampkring is zeer vochtig, en vermits de kalk rasser door de natheid dan door de hitte versterft, zou de fresco hier spoediger dan elders versleten kunnen zyn.

Hy is echter sterk genoeg om, doelmatig aengewend, van binnen tot de versiering der huizen te kunnen dienen. Zeker zal hy het daer langer dan de olieverwe uithou-

den. Men moet geene rekening houden van wat in Gent in dien aerd gedaen wordt en dat ten einde eens jaers versleten is.

De korte standhouding der frescoschildering van Gent komt voort uit de slechte hoedanigheid der kleuren welke men er bezigt, en byzonder omdat er de laetste frescobezetting niet met lang verstorven, maer met korteling gebluschten kalk gelegd wordt.

Om goed te doen, bezette men den fresco in twee keeren: de eerste mael ruw en met gewoonen hairmoortel, de tweede mael moet het bezetsel samengesteld zyn uit gezift zeezand en kalk die minstens een jaer ongebluscht aen de lucht is blootgesteld, en dus alle bytkracht verloren heeft en met stiklucht doortrokken is.

De met water gebluschte kalk, al staet hy nog zoo lang, blyft bytend. Daer hy ook nog niet met stiklucht en andere benoodigde gazen doortrokken is, zuigt hy die, verwerkt zynde, tot zich en geene kleuren zyn tegen die nadeelige invloeden bestand.

Om den fresco goed te bezetten, moet:

1° De plafonneur een behendige werkman zyn, die den moortel frisch effen kan leggen, zonder er lang over te stryken.

2° Hy zorge dat er geen dikke zandgranen uit het bezetsel steken.

3° Om den fresco goed effen te hebben, legge men er een glad papier op, waerover de plafonneur eens eventjes met het truweel strykt.

De verwen, welke tegen den kalk bestand zyn, zyn meestal aerdachtige en gebrande kleuren. De Kasselsche aerde verschiet nogtans; de ivoor- en beenzwarten, ofschoon gebrand, deugen niet.

Integendeel kan men den echten chineeschen cinaber, buiten de opene lucht, met voordeel gebruiken.

Zie hier overigens eene lyst van standhoudende verwen:

1. Kalkwit.
2. Ultramaryn, echte (*outre-mer*).
3. Engelsche asch.
4. Gele oker.
5. Ongebrande aerde.
6. Veroneesch groen.
7. Groene oker.
8. Cinaber.
9. Gebrande vitriool.
10. Engelsch rood.
11. Bruine oker.
12. Gebrande oker.
13. Gebrande aerde.
14. Omber.
15. Gebrande omber.
16. Kool- of blauwzwart.

Om met goeden uitslag te werken, zal de schilder de volgende voorzorgen nemen:

1° Hy zal dagelyks den plafonneur niet meer laten bezetten dan op denzelfden dag kan afgeschilderd worden.

2° Hy zal niet op den fresco teekenen, hetgene te lang zou duren en vuil zou zyn. Hy zal de teekening op een papier maken en dan op den muer doortrekken.

3° Het papier der teekening zal dik en sterk zyn. Dun papier rekt en blaest door de vochtigheid, en aldus zou de teekening verloopen.

4° De cinaber zal eerst in kalkwater opgeroerd worden.

5° De gebrande vitriool zal in wyngeest gewreven zyn.

6° De outremer moet eeht uit *Lapsus lazuli* gebrand zyn. De verwe die men gewoonlyk onder den naem van outremer in den handel verkoopt, krygt in den fresco vale vlekken.

7° De schilder zal de grondkleuren in potten oproeren en die op eene regelmatige ry zetten, om geenen tyd te verliezen in het zoeken van de benoodigde kleur. Alle tydverlies is schadelyk, omdat hoe verscher men op de fresco sehildert, hoe schooner en kleurryker het werk is.

8° Om van zyne tinten zeker te zyn, zal de schilder zyne gemengelde kleuren op een droogen nieuwen vloertegel of op eene dakpan beproeven. Het water verdonkert de verwe; maer daer het sehielyk door de zuiggaetjes in den droogen tegel wegschiet, vertoont zich de toon oogenblikkelyk gelyk hy door het droogen op den fresco zal worden.

Wanneer al die regels door een schilder van talent goed nagekomen worden, zal hy freseos verveerdigen die door hun sehitterende kleur ver boven de olieverweschilderingen zullen geaeht worden. Met glans zouden dergelyke tafereelen in der ryke liedenzalen het gedrukt meubelpapier vervangen dat heden al te gemeen, al te dagelyksch wordt.

Zeker kost de schildering meer; maer zouden onze ryken genoeg van kunstsmaek beroofd zyn, om niets van hunnen overvloed aen de bevordering der kunst te wyden? De frescoschildering levert hun overigens het voordeel op, iets te hunnent te doen sehilderen dat nergens elders wordt aengetroffen; hetgene met het meubelpapier nooit het geval kan zyn, daer dit zieh te meer verspreidt naermate het sehooner is.

Wy hopen dat de frescoschildering meer uitgebreid-

heid zal krygen, en de opluisteringen onzer ryke liedenkamers dus kunstmatiger zullen worden. Er zyn in de wereld nog streken waer men de voortreffelykheid dier schildering waerdeert.

Te Rio-Janeiro, by voorbeeld, waer het fransche meubelpapier niet in den smaek valt, worden meestal de deftige kamers met frescos opgehelderd, en de roem dien een aental duitsche sieraedschilders daer verworven hebben, is zelfs tot ons gekomen.

LYMSCHILDERING.

—

LYM.

Lym is een afkooksel van pezen, beenen en afval van vellen. Hy is slymaertig, daerdoor niet opslurpend, en men kan dus van hem niet dan kleefkracht verwachten.

Ofschoon men den lym enkel door koken kan bekomen, is hem niets zoo nadeelig dan te veel te koken. Daerdoor verliest hy van zyne slymaertigheid, dus ook van zyne kleefkracht : hy wordt bruin, leelyk van kleur en is geneigd om te bederven.

Men ziet hieruit, dat het eene grove dwaling is, te denken dat de bruinste lym, dien men in den handel koopt, de sterkste is. 't Zou even valsch zyn, te wanen dat de witste de beste is. De eerste heeft te veel gekookt, de laetste te weinig. Witte lym, die als glas breekt, deugt vooral niet.

Goede lym is gematigd gekleurd, taei; hy breekt rekkende; ook is hy weinig vocht-opslurpend en wordt by vochtig weder niet week. Als men hem in het koud water legt, zwelt hy geweldig zonder te smelten.

ALGEMEENE BEMERKINGEN OVER HET SCHILDEREN MET LYM.

Als men nagaet dat de lym door te veel te koken bruin wordt en bederft, zal men gereedelyk den schilder afkeuren, die den lym, welken hy om te gebruiken laet smilten, doet koken. Vele schilders wanen echter dat hy daer-

door versterkt. Voordeelig zou het zyn, den lym niet op het vuer, maer by middel van den *bain-marie* te smilten, gelyk de timmerlieden doen.

Hier te lande schynt men echter de lymschildering te zeer te misachten, dan dat wy zouden durven hopen dat deze wensch nagekomen wierde.

Best is het niet meer lym te smilten dan men dagelyks kan gebruiken; hy moet anders te dikwyls te vuer, en bederft ligt. Wel is waer, behoudt de bedorven lym veel van zyne kleefkracht, doch waer men hem zou gebruiken, zou men er over klagen, vermits hy telkenmale by vochtig weder een vuilen stank uitwasemt.

Behalven die zorgen, welke den lym zelven raken, zal de werkman in de lymschildering nog de volgende regels in acht nemen :

1° Het voorwerp dat hy moet schilderen, zy van alle vettigheid gereinigd. Vet slaet dikwyls met geele stralen door den lym. Men wassche het daerom met soda-water, waerdoor het tot zeep wordt en zich gemakkelyk laet afspoelen. Ontbreekt de tyd tot die afwasching, men wryve over de vette plekken met look of alsem.

2° Als men op houtwerk moet schilderen, brande men de weeren met een gloeijend yzer of met sterkwater uit; men overwryft ze dan nog eens met look, anders verwekken zy na langen tyd nog geele vlekken.

3° Om te beproeven of er lym genoeg in de verwe is, steekt men er den borstel in. Kleeft de kleur aen den borstel, dan is er geen lym genoeg in, vloeit zy er af, dan is de verwe bruikbaer.

4° De eerste gronden legge men warm : de heete lym kleeft beter. Men zorge echter dat de verwe niet koke, anders loopt ze met blaeskens op, 't geen afzigtelyk is.

5° Wat ook de tint zy die men schilderen wil, men legge de gronden wit; de kleur zal daerdoor klaer en helder zyn.

6° Hoe klaer de lym ook zy, is het geraedzaem, er een brokje aluin of *sel-de-saturne* in te smelten. Hy klaert daerdoor op en wyzigt de tint der kleuren niet.

Onverminderd deze regelen, welke zoowel het nieuwe als het oude werk gelden, neme de schilder nog het volgende in acht, als hy voorwerpen moet overlymen, welke vroeger reeds met die stof zyn beschilderd geweest :

Daer kleefkracht de eenigste eigenschap van den lym is, dient men niet alleen te letten of de lym, welken men verbezigt, haer in groote mate genoeg bezit; men zal ook onderzoeken of het voorwerp dat er mede bedekt moet worden, dit kleven kan uitstaen.

Ware nu de oude lymschildering, die men overdekken moet, veel zwakker dan die welke men zal bezigen, dan zou de nieuwe lymverwe, die in 't droogen krimpt, de oude van het voorwerp trekken en tegen den grond vallen.

Om dit ongeval te voorkomen, neme men in algemeenen regel aen, al den ouden lym tot het laetste toe af te wasschen. Niet alleen loopt men dan geen gevaer dat het werk zal blotten, de vuile oude lym zal zich ook niet tusschen den nieuwen mengen.

In Gent wordt die regel nog al nagekomen, in Brussel reeds minder, in Antwerpen vooral niet. Hier smeert men onbezorgd den nieuwen lym over den ouden, en de burgers zouden er welligt vreemd op kyken als men, om beter werk te maken, den tyd met afwasschen doorbragt.

Ook vindt men nergens zulke slechte lymschildering als te Antwerpen. De muren der trapzalen, welke men er mede overwit, zyn grauw en geel door de inmengeling des ouden gronds, en daerby doornaeid van leelyke blotten, welke

men zich vergenoegt by elke overwitting, af te steken en te overschilderen.

Een gladde muer ware er een wonder, want daer men, om de inmengeling des ouden gronds ietswat te dekken, den muer meer dan eenmael moet schilderen, wordt deze papachtig, vol gestroopte borstelvagen, ruw en afzigtelyk.

Om wel te doen, wassche men dus den ouden lym tot het laetste toe af.

Gewoone Lymverweschildering.

Daerdoor verstaen wy al die werken, waertoe men de lym en de verwe slechts op eene gewoone wyze gebruikt.

Dit geschiedt vooral op witte effene plafonds, trapzaelmuren, kamermuren.

Plafonds. — Wy zegden reeds dat men den kalk boven den lym by zulk werk de voorkeur moet geven. By al de redens, die wy toen ter staving van onzen raed aenvoerden, voegt zich degene nog, welke spruit uit hetgeen wy daereven over het afwasschen van den ouden lym aenmerkten.

Een plafond is altyd spoediger vuil dan het papierenbehangsel eener kamer. Hoe moeijelyk is het niet een plafond, om te herwitten, af te wasschen zonder het meubelpapier te beschadigen? Met voorzorgen is wel alles doenbaer; maer zulke moeite zou men zich ligter getroosten als het werk dan schooner en minder lastig ware. Hier is dit, gelyk vroeger by den kalk bewezen is, het geval niet.

Is de schilder nu toch verpligt een plafond in lym te witten, neme hy in acht :

1° Dat broodwit niet helder genoeg is en hy dus loodwit moet bezigen.

2° Dat een lekje indigo de vaelheid van den lym matigt.

3° Dat het loodwit in lym schrael wordt, en aldus zyne dekkracht verliezende, meer lagen dan broodwit vereischt.

4° Dat men die lagen kruiswys boven elkaêr moet leggen en zorgen dat de laetste naer het licht ligge. (Vele schilders zullen dit tegenspreken en beweeren dat de lymverwe, zy worde gestreken hoe men wil, altyd zonder strepen opdroogt. Die schilders moeten bedenken dat de schraelheid des loodswits in lym dezen belet gelyk te vloeijen, en dat het loodwit zoo weinig dekt, dat men den ondergrond door de streepjes der haren van den borstel ziet).

5° Dat het zware en schrale loodwit zeer geneigd is om uit den borstel te vloeijen, en dat men dus groot gevaer loopt veel te sprenkelen. Dit kan men eenigzins voorkomen door den borstel dikwyls met het haer naer omlaeg over den pot te houden, om aldus de verwe uit de krop te doen loopen.

Muren. — Trapzaelmuren welke in gewoone lymverwe zyn gewit, hebben een armoedig voorkomen. Echter treft men ze zelfs by den ryken veeltyds aen. Zy worden gemeenlyk wat overmarmerd.

Zelden lymt men ze met loodwit; de dag, die klaerder op de muren dan op den plafond schynt, neemt op de eerste de grauwheid van het broodwit weg, hetwelk men daerom en om den goedkoop gebruikt.

Om de trapzaelmuren in lym te witten, zal de schilder, behalven het afwasschen, waervan in den breede gesproken is, letten :

1° Of de muer twee mael moet geschilderd worden; zoo ja, zal hy wat zeep in zynen lym doen; de tweede laeg

laet zich alsdan gemakkelyker over de eerste uitstryken.

2° Dat hy wat indigo in zynen lym doe.

3° Dat hy, wanneer hy marmert, ligt met den borstel over het werk stryke, anders mengelt het lymwit mede, en het werk ziet er gesmodderd uit.

Met lymkleuren kan men al de verschillige soorten van marmer schilderen; doch wie zyne trapzael zoo wil versieren, zou ongelyk hebben dit niet in olie of stuc te laten doen, daer hy wat het meer kost gemakkelyk uit de langere duerzaemheid des werks kan uitwinnen.

Kamermuren. — Dit werk is zeer in onbruik geraekt, sedert dat het meubelpapier zoo goedkoop geworden is. Men plagt vroeger de kamermuren in eene geele, groene of blauwe kleur te schilderen, en als dit nog voorvalt, zorge de schilder :

1° Dat hy eerst, gelyk reeds genoeg gezegd is, de muren afwassche, byaldien ze reeds gelymd zyn geweest.

2° Dat hy zyne opgeroerde verwe op een papierke beproeve, om te zien of zy de verlangde tint hebbe. Hierby slaet hy acht dat de kleur op het papiertje altyd eene halve tint klaerder opdroogt dan op den muer.

3° Dat hy, wanneer, op nieuwbezette muren, blauwe tinten moeten gelegd worden, die met geen berlynsch- of mineraelblauw make; maer hiertoe engelsche asch bezige. De nieuwe kalk eet den berlyn en het mineraelblauw dadelyk op.

—

De raedgevingen over die gemeene werken voleindigd zynde, laet ons dan de oogen op iets beters slaen en spreken van het

Kalkwit in Lym.

Dit wit is door de lucht verstorven kalk, dien men dan oproert en alsdan door een lynwaden doekje doet.

Men giet hem daerna in een vat, waer, op de hoogte van den kalk als hy gezakt zal zyn, een kraentje is.

Als nu de kalk op den bodem gezonken is, laet men het water wegloopen, doet er versch rein water by, roert en klopt het alles hevig dooreen; waerna men den kalk weder laet zakken en het water wegloopen.

Hoe meer men die werking herhaelt, hoe witter de kalk wordt, want het water neemt telkenmale vele oneigene deelen en vuilnis mede.

Ook is het dikwyls wasschen dienstig om den kalk zyne steenaertigheid en sprokkeligheid te ontnemen; want, daer hy eene andere werking dan de lym heeft, zou hy met dezen, zonder die voorzorg gemengd, blotten en springen.

Nu is daertoe geen gevaer en men roere dien kalk gerust met lym op; echter is de kalfskopsoep, waervan vroeger reeds melding werd gemaekt, misschien nog meer aen te pryzen.

Opdat men dit kalkwit goed zoude verwerken, onthoude men het volgende :

1° Als men voor de laetste mael het water heeft laten wegloopen en het kalkwit dik is, mengele men er terpentyn onder. Dit geeft glans aen die schildering.

2° Met een weinig blauw krygt dit wit eene teere zilveren tint.

3° De lym zy klaer, versch, wit gemaekt met aluin of *sel-de-saturne.*

4° Men schildere met dit wit vyf of zesmael zeer, zeer dun, uit vrees dat het zou springen.

5° Elke laeg zy sterk droog, vooraleer men op nieuw overschildere. Dit neme men vooral in acht.

6° Wanneer alles droog en (zyn het muren) gemarmerd is, wryve men kloek met een styven borstel over de schildering, en deze zal zoodanig blinken, dat men zou wanen gepolysten stuc te zien.

7° Die schildering kan enkel op nieuwbezette of zeer rein opgekuischte muren verwerkt worden.

—

Uit dien uitleg kan men opmaken dat die schildering zelfs schooner is dan de geverniste lymverwen, waervan wy verder gewagen zullen. Zy blyft ook langer wit dan de beste olieverwe, maer daer ze zeer veel van daghuer kost, is zy meestal door de olieschildering vervangen.

Geverniste Lymschildering.

Dat was vroeger op de deuren en ramen der zalen, de kostbaerste en meest befaemde aller schilderingen. Zy is nog de moeijelykste.

De geverniste olieverwe heeft haer onttroond. Die kan welligt sterker, maer nooit zoo frisch zyn, noch zoo lang frisch blyven; want daer beide in gelyke mate door eene vernislaeg van buiten beveiligd zyn, heeft de lym het in dezen voor, dat hy niet zooveel grondbeginselen van geelworden, als de olie, in zich heeft.

Zeker kan de geverniste lymverwe niet zoo dikwyls als

hare mededingster afgewasschen worden; maer niettemin zou zy om hare frischheid, by vele lieden van smaek, de voorkeur verkrygen, byaldien zy niet geheel in de vergetelheid ware geraekt.

Hier en daer wordt ze nog eens by eene oude dame gevraegd, die den geur der olieverwe niet verdragen kan, en zich uit verleden tyden herinnert, dat er eertyds eene prachtige schildering bestond, die weinig reuk gaf en toeliet dat men dadclyk, na de voltooijing van het werk, de kamers gebruikte.

't Is jammer, die schildering verdient beter lot; zy heeft veel meer glans dan de geverniste olieverwe :

1° Omdat hare kleuren niet veranderen;

2° Omdat zy, gemakkelyk om effen maken, meer dan de olieverwe kan blinken, zonder dat zy daerom, als die, blikkert;

3° Omdat zy aen het goochelspel der lichtstraling niet onderworpen is, en niet, gelyk de olieverwe, bywylen de oogen verblindt, gelyk ieder het by het beschouwen van een tafereel zal bemerkt hebben.

Men ziet dat het te wenschen ware dat die schilderwyze niet gansch verloren ginge, en dat de lieden van smaek haer om de kosten niet ontzagen.

Zie hier intusschen de regels der

VOORBEREIDING.

De voorbereiding tot den geverniste lym is dezelfde als die, welke sommige bazen tot de prachtig geverniste en gepoliste olieverwe aenwenden.

De lezer neme de volgende bemerkingen dus wel in acht, vermits wy ze, by het behandelen der geverniste olieverwe, niet zullen herhalen.

Op het nieuwe houtwerk legt men een lym, gesmolten in water waer vroeger look en alsem is in gekookt. De kenners begrypen reeds dat de look en alsem dienen om het vet dat de timmerlieden soms aen hunne schaef doen, weg te nemen.

Die eerste laeg, waertusschen geene verwe gemengd is, schildere men kokend, en de reden daertoe is dat het kokend voeht met geweld in de houtporiën dringende, deze doet uitzwellen. Als nu deze poriën zoo uitgezwollen droogen, zyn zy als zoovele kleine uitstekende tanden, die zich in de lymverwe, welke men er over legt, vastheehten en haer beletten te blotten.

Om dit doel nog beter te bereiken, doe men de panneelen met eene fyne tandschaef kruisgewys over den draed des houts groeven. Die werking, behalven dat ze de lymverwe sterk doet heehten, bezit nog het voordeel dat zy de bergen en dalen wegneemt, welke men by het gewoone snyden met eene platte schaef niet kan vermyden.

Nadat die kokende lym droog is, legt men verscheidene broodwit lymlagen.

Gewoonlyk schildert men die laetste dik, om er minder te moeten leggen. Welnu! men heeft ongelyk, want de tyd, dien men door min te moeten overschilderen wint, verliest men ruimschoots in het effen puimen. Immers eene dikke lymlaeg droogt nooit door en door evenhard, en zoo gebeurt het dat men met den puimsteen heele schelpen onverharde lymverwe medesleept, welk nadeel moeijelyk te herstellen is.

Om dergelyke tegenspoeden te vermyden, zorge men dat de eene laeg zeer droog is vooraleer men er eene nieuwe over schildert.

Men zorge ook dat de lym van al de witte lagen even-

krachtig is. Eene zwakke laeg waerover men eene sterke zou schilderen, zou de laetste doen afblotten.

Wat nu de betrekkelyke kracht van den te bezigen lym aèngaet, daerover kunnen wy geene inlichtingen geven. De ondervinding zal dit den werkman best leeren. Overigens zullen het geene twee goede schilders daerover eens zyn.

Wy hebben, zoowel met slappen als met sterken lym, schoone deuren voortreffelyk zien bewerken. Alleenlyk bemerkten wy, dat men met slappen lym in het puimen behendiger moest zyn en spoediger moest arbeiden.

Onze meening is dat, als men met olieverwe moet opschilderen, de slappe lym het beste is, omdat hy meer olie tot zich trekt. Voor de lymschildering geven wy de voorkeur aen den sterken.

De schilders dwalen, die meenen dat het evengelyk is hoe men den lym in de voorbereidende lagen streelt. Men moet kruisgewys over elkaêr schilderen. De panneelen worden daerdoor vlak en laten zich ligter effenpuimen. Ook schildere men lystwerk of gebeeldhouwde sieraden niet dik.

Wat het puimen betreft, daerover is byzonder aen te merken dat de schildersgasten dit zeer noode doen, en dat dit werk dus vooral het toezigt van den meester vereischt. Men puimt, gelyk men weet, met water, puimsteen en schuerbiezen; het lystwerk effent men met daertoe geschikte yzerkens. Eenigen wryven het gepuimde werk nat met doekjes op; anderen laten het droogen en effenen het dan met schuerpapier. Een behendige werkman zal beide middelen naer behooren aenwenden; hy zal vermyden met het schuerpapier te wryven tot de lym blinkt.

Overigens om eene goede voorbereiding daer te stellen, zyn nog de volgende voorzorgen noodig :

1° De weeren van het hout zal men branden en met look bestryken.

2° De lym zal gesmolten door een neteldoekje gedaen worden.

3° Het witsel zal fyn gewreven zyn.

(Die beide voorzorgen zyn noodig omdat, zoowel de keikens van het witsel als de vellekens van den lym, in het puimen scharren en putten maken).

4° De diepsels en gaten zal men toedoen met stopverwe, waervan het witsel goed gebroken en de lym goed doorgezegen is.

(Men zal van die stopverwe weinig seffens maken, omdat zy dadelyk hard wordt. Vele schilders verweeken die hardgewordene stopverwe met water, om ze te benuttigen. Zy hebben ongelyk, want de versteende brokjes die men niet geheel weeren kan, vallen uit by het puimen, en maken leelyke putten).

5° Het water waer men mede puimt, zy zeer koel, opdat de lymlagen niet loswyken. In vroegere tyden deed men er ys tusschen; doch dat is te ver gezocht, en eene behendige spoedige bewerking is veel meer weerd dan ys.

Als het water lauw wordt, pompe men ander.

6° In het effen maken van het lystwerk, zorge men dat men met de yzertjes niet te diep ga, uit vrees van baerden in het houtwerk te maken.

SCHILDERING.

Een onbekwame werkman zal wanen dat het gemakkelyk is, zulke gladgeschuerde deuren met eene lymverwe te beleggen. Een bekwame huisschilder begrypt dat dit het moeijelykste werk is, 't welk hy in zynen stiel kan tegenkomen.

Inderdaed, op een inzuigenden grond eene sneldroogende verwe glad leggen, is onberekenbaer moeijelyk. Het is hier

de behendigheid, het geduld, de arglistige gauwigheid van den werkman, die de verraderlyke droogzucht der verwe moet verwinnen.

De volgende voorzorgen kunnen daertoe medehelpen :

1° De verwe zy allerfynst gewreven; het minste graentje wordt by het vernissen zichtbaer.

2° De lym zy niet te sterk en goed door een doekje gedaen.

3° De verwe zy dun; ze laet zich aldus beter gelyk stryken en is meer geneigd om te vloeijen.

4° Men schildere panneel voor panneel, lystwerk voor lystwerk, — eerst de dwarsstukken, dan de regtstandige stylen der verbanding.

5° Men schildere, met wat kleur het ook zy, tweemael. Als het wit is, neme men serruis met wat indigo.

—

Als nu het werk aldus in de verwe staet, zal men het ligtjes met ongemengelden lym oversappen. Men plagt daer vischlym toe te gebruiken, perkamentlym is nogtans beter. De werkman zorge :

1° Dat de lym heel kleurloos en klaer zy.

2° Dat de lym zorgvuldig door een doekje gedaen zy.

3° Dat er geene plekjes over geslagen worden. Elke *geest* maekt eene vuile vlek.

VERNISSING.

Dit is de laetste bewerking dier prachtige schildering. Zy is heden de min belangrykste, maer plagt vroeger de moeijelykste te zyn.

Toen verniste men met eenen vernis van wyngeest en sandrak; zoodat men het werk eerst met een vuerlantaren

moest inwarmen, en dan spoedig en behendig den vernis uitstryken.

Wy twyfelen of er heden in Vlaenderen nog werklieden gevonden worden, die voor dien moeijelyken arbeid berekend zyn. 't Is daerom dat wy aenraden den wyngeestvernis te vervangen door een uit amargom, sandrak, terpentyn en een scheutje olie samengesteld. Zeker is hy min frisch en min sterk dan de eerste; maer wy hebben hem met vrucht zien gebruiken, en 't is beter met hem te lukken dan met wyngeestvernis te mislukken.

—

Trapzaelmuren, die men in geverniste lym zou willen schilderen, zal men op dezelfde wyze bewerken; maer daertoe min beslag maken en de voorbereiding achterwege laten.

Koningswit.

Aldus genoemd om zyne groote kostbaerheid.

Het verschilt van de geverniste lymverwe alleenlyk daerdoor, dat het niet gevernist is.

Zyne kostbaerheid bestaet in zyne teerheid en buitengewoone vlekbaerheid, waerdoor het gedurig moet op nieuw geschilderd worden. Immers het loodwit of loodoxide is door zyne samenstelling zelve zeer vuilzuchtig of vuilaentrekkend, en daer het koningswit door geen vernis tegen de buitenlucht wordt bevryd, is het op korten tyd zynen luister kwyt.

Men heeft het door een wit willen vervangen, dat men met terpentyn en vernis dofschildert; doch wint dit wit

het eenigzins in sterkte, het koningswit wint het grootelyksch in frisch- en schoonheid.

Nevens verguldsel kan geene verwe aen deze vergeleken worden, en goud schittert ook nergens beter dan nevens koningswit.

Sieraedschildering in Lym.

Al de versierselen, al de schermen uit eene schouwburgzael, al het palaciewerk, schildert men in lym. Wy hoorden wel eens beweeren dat dit om den goedkoop gedaen wordt. Het geschiedt meer omdat de olieverwe niet aen het vereischte zou voldoen.

Inderdaed, de olieverwe zou blinken, glanzen, de oogen doen schemeren; maer niet bedriegen en de nagebootste voorwerpen niet wezentlyk doen schynen.

Uit dit grondbeginsel afgaende, durven wy beweeren dat de plafonds, die in zalen met hoog verdiep in sieraden geschilderd worden, als ze slechts met den avond moeten dienen, beter in lymverwe zouden doen.

Echter schynt men heden meer op den glans dan op het kunstmatige gesteld, en 't is byna gelyk wat de werkman op een plafond schildert, als deze slechts blinkt.

Natuerlyk kunnen wy over de samenstelling der versieringen niets zeggen : die liggen in den smaek des kunstenaers. Het eenige wat wy willen opmerken, is dat men, rakende het werk dat slechts met den avond dienen zal, moet in het oog houden :

Dat het licht het klaergeel wit doet schynen en het wit grauw. Daerdoor worden de ligte groenen, zooals parys-

groen en andere, blauw; de blauwen schynen integendeel grauwgrys.

Het is dus natuerlyk dat men met geen zuiver wit oplichte, maer dit met een weinig cromaetgeel menge.

Een behendig schilder zal die *gamme* van toon zonder verdere uitleggingen volhouden; voor een anderen zyn de uitleggingen onnoodig, die zou ze niet verstaen.

Om gemakkelyk in lymverwe de sieraden op te schilderen, verdunne men de kleuren met gom. Deze stolt niet als lym, en men is dus niet verpligt gedurig de verwe te doen smelten. Ook veranderen de kleuren, die met gom opgeroerd zyn, in het droogen zooveel niet als die, welke men met lym heeft opgeroerd.

Sommigen vervangen den gom door lym, welken men, nadat hy gesmolten en verkoeld geweest is, vloeibaer klopt en met wat azyn mengelt.

OLIESCHILDERING.

OLIE.

Schilderolie is een vetaertig vocht, dat zich in het droogen aen het voorwerp hecht, waerover het gestreken is.

Geene zuigkracht hebbende, wordt zy, gelyk de lym, enkel tot schilderen gebezigd.

Zy heeft de eigenschap niet zoozeer door de verwstoffen te dringen waermede men haer vermengt, dan deze in zich op te vatten, ze als 't ware te omsluiten en ze daerdoor te doen blinken.

Olie, voor zooveel ze met verwe gemengd is, heeft nog de eigenschap zeer weinig in het hout te trekken. Men kan zich daer het best van overtuigen, als men de olieverwe van poorten en deuren ziet branden en het hout als nieuw van onder de verwe ziet te voorschyn komen. Aen die eigenschap schryven de kenners de sterkte toe, welke de olieverwe aen het houtwerk mededeelt.

Immers niet gelyk de lym in het hout dringende, doet zy dit niet zwellen of barsten; zy laet het hout in zyne eigenaertige zelfstandigheid, en overdekt het slechts met een ondoordringbaer vel, waerdoor zy het tegen de wederwarigheden der lucht, des weders en der vochtigheid vrywaert.

Olie is taei; zy kan met zeep- of sodasop afgewasschen worden. Daerdoor wint zy het stellig op den lym; daerdoor is zy oorzaek dat het bouwen zoo goedkoop geworden is.

Vooraleer zy algemeen in gebruik was en men enkel met lym verwde, schilderde men natuerlyk geene deuren of ramen, welke veel moesten gebruikt worden. Slechts de feestzalen, welke maer by buitengewoone gelegenheden geopend werden, overlymde men. Het overige houtwerk werd in schoonen kostbaren eik gebouwd, die uit zichzelven prachtig genoeg was om alle kleur te kunnen derven.

Zoodra de olieverwe hare sterke schors aenbood, begon men met slecht hout te bouwen, waervan de afzigtelykheid onder eene fraeije schilderlaeg werd weggestopt.

Die vooruitgang strekt de olie reeds genoeg tot eere, zoodat men er tot haren lof niet moet byvoegen dat de olieverwen de schoonste, de schitterendste aller verwen, de prachtigste aller schilderingen is. Sterker is zy; doch voor prachtwerken is de lym, onzes dunkens, veel frisscher.

Versta men ons! Alle donkere toonen worden door de olie schitterender, omdat zy er doorschynend door worden; alle ligte toonen worden door de olie geel en vuil.

By den lym is het tegendeel het geval : de donkers worden in den lym dof; de lichten behouden al hunnen glans, al hunne reinheid.

Nu, daer over het algemeen de lichte kleuren, zoo als wit, zilvergrys en dergelyke, in kamers en zalen de voorkeur bekomen, en die toonen inderdaed de helderste en vrolykste zyn, zoo is het vast dat de zalen en kamers, door het gebruik der olie, in glans verloren hebben.

De tafereelen hebben integendeel gewonnen, vermits daerin de lichten slechts de tegenwerkers der donkers zyn, en de eersten niet schoon mogen zyn om te glansen.

Gelyk men hoort, bewonderen wy slechts in de huisschildering de olieverwe tot zooverre zy het verdient. Wy geven toe dat ze goedkooper is, omdat zy langer staet.

Maer, onzes dunkens, komt in prachtwerken de goedkoop nevens de schoonheid niet in aenmerking. Schitteren is daerin het doel, en hoe eer een prachtwerk versleten is, hoe eer een ryke reden heeft het door prachtiger te doen vervangen, en hoe eer hy welvaert en broodwinning rond zich kan verspreiden.

Waer de olieverwe het nog byzonder op den lym in wint, is in gemak van verwerken. Een behendig werkman is in fyn lymwerk nog een sukkelaer; in oliewerk schynt een lompert nog een fynaerd. Dit komt omdat olie niet schielyk droogt. De werkman heeft tyd om zyne verwe goed uit te stryken, des noods zyne misslagen weêr goed te maken. Hy kan ook op alle gemak hertoetsen.

Voor een onbegaefd arbeider vooral is dus de olieverwe eene goede uitvinding. Zy is ook dienstig voor alle grofwerk, zooals gemeene deuren en ramen, gangen, keukens, gevels, enz. Spreken wy dien ten gevolge eerst van de

Grove Olieverweschildering.

GEVELS.

Men plagt vroeger al het bezette moortelwerk met onvermengde kokende olie te overstryken.

Dat was zeer goed.

De olie door de hitte dunner, drong diep in den kalk, verhardde de zuiggaetjes, en hechtte de zandekens vast die mogten los liggen. Zoo bekwam men een harden grond, waer de olieverwe met gerustheid kon aen vastkleven en die geene latere inzuiging van olie toeliet.

Die voortreffelyke werkwyze, welke in sommige streken van Duitschland nog in voege is, heeft men hier laten va-

ren, om de moeijelykheid die het koken der olie, ter plaets waer men haer gebruiken moet, altyd aenbiedt.

Men is dan begonnen met rauwe ongemengelde olie.

Dit is reeds min goed, maer toch nog prysbaer werk.

Om de olie te sparen, hebben wy dien eersten grond met ossenbloed zien leggen.

Als ossenbloed de poriën verhardt en het latere doorzuigen der olie verhindert, is daer niets op af te wyzen. Het walgde ons daer proeven mede te nemen.

Koud gewordene olie bezigen, welke met lithargie en omber is gekookt, is slecht; zy verhardt de poriën niet en verhindert slechts op het oogenblik het in den muer zuigen der olie van de verwelagen die boven haer worden heengelegd.

Met menie den eersten grond leggen, heeft hetzelfde uitwerksel der gekookte olie en is dus even slecht. Het kost daerby veel. Hoe dit gebruik hier te lande zooveel vermaerdheid heeft gekregen, is onbegrypelyk; maer vele burgers verzoeken die bewerking.

Uit het bovenstaende ziet men dat de nieuwbezette gevels eerst met kokende of rauwolie te overzappen, het beste is. Wil een ryke op die olie eene laeg menie doen leggen, wy zien daer geen kwaed in. 't Zal tot gevolg hebben dat men den gevel een keer meer met loodwit zal moeten overschilderen, om den rooden schyn weg te krygen, 't welk den gevel langer en fraeijer zal doen blinken.

De eenigste verwe welke men vroeger, behalve de kleurende okers, aen de oliegevels gebruikte, was loodwit, of, gelyk men in sommige plaetsen zegt, ceruis. In de laetste jaren is het zinkwit in de mode gebragt. Van dit laetste zullen wy eerst eenige woorden zeggen om dan van het loodwit te spreken.

De nº 1 van het zinkwit is schoon; de andere nummers, welke men zoozeer voor de gevelschildering heeft aengeprezen, zyn dof, gemeen, ondoorschynend van toon. Zy kunnen welligt de vuiligheid zoo hevig als de ceruis niet tot zich trekken, maer zy verliezen het daerin, dat ze nooit zoo schoon als de ceruis zyn.

Het grootste gebrek van alle zinkwit, de nº 1 vooral niet uitgezonderd, is dat het niet dekt. De werkman doet geweld om de vuiligheid onder te houden, legt daerom zyne verwe dik en dit verwekt *kousen* met al hunne nadeelige gevolgen.

Gewoon zinkwit is goedkooper dan *goed* loodwit; het is ligter, dus dat men met een pond zinkwit verder dan met een pond loodwit komt; maer als men nagaet dat men om evenschoon werk te maken, met zinkwit een paer keeren meer dan met zynen mededinger moet schilderen, als men daerby berekent dat, over 't algemeen, in de schildering de daghuer meer dan de verwe kost, zal men tot het besluit komen dat zinkwit eigentlyk duerder is.

Loodwit is schoon van toon, dekt goed, vreest den borstel niet en laet zich daerom dunner uitstryken, zoodat de *kousen* by dit wit zoo sterk niet te vreezen zyn.

Het hollandsch loodwit is voor gevelwerk het meest befaemd; het is wat grauwer dan de andere soorten; maer schynt sterker te zyn; men vindt het zelden onvervalscht in den handel.

't Zyn de schilders niet die het vervalschen : de fabriekanten zorgen dat het fraeikens, met vreemde waer gemengd, ter merkt kome. De vrye concurrencie, de vergoding van den goedkoop, is een stelsel dat de burgers hebben aengenomen om zich in volle overtuiging te laten foppen. Zy weten toch, gelyk men zegt, dat de goedkoop uit de lengte of uit de breedte moet komen.

Men vervalscht het loodwit met kryt en andere dingen; meest nog met *sulfate de baryte*. Die sulfate heeft al de slechte hoedanigheden van het zinkwit, zonder eene eenige zyner goede te bezitten. Hy houdt geene olie, is dus oogenblikkelyk versleten, en de gevels, welke er mede overstreken worden, zyn eindens een jaer zoo doof, alsof zy in geen vierendeel eeuws geschilderd waren.

Om te zien tot wat graed men met den sulfate in den ceruis bedrogen is, werpe men het loodwit droog in sterkwater. Het loodwit verdwynt; hetgeen overblyft, is sulfate.

De schildersbazen die hun slecht loodwit nog voor de gevels met broodwit, anders gezegd krytwit, vervalschen, zyn domme menschen, die hun belang niet verstaen. Het broodwit zuigt vele olie op en laet die dan weêr ligt ontsnappen. Men sla slechts acht op de veranderingen welke de stopverwe, met broodwit en olie gemaekt, ondergaet, en dan zal men ons verstaen. Het broodwit laet zich daerby moeijelyk uitstryken, en als men eene tweede laeg met die vuile spyze legt, stropt men gedurig op de eerste, welke de olie opzuigt. Men verliest in daghuer wat men met bedrog meent te winnen, en het eenigste voordeel bestaet daerin, dat men een mensch heeft gefopt, die om zyne verkleefdheid aen den goedkoop, misschien wel dient gefopt te zyn.

Loodwit is onder de lucht sterker, wanneer het met oker is gemengd; een geelachtige toon is dus niet alleen fraei, hy is om de deugdelykheid aen te pryzen. De proeven welke wy met het zinkwit genomen hebben, zyn nog niet oud genoeg om ons iets rakende zyne mengeling met andere kleuren aen te voeren.

Men doet goed een nieuwbezetten gevel vier lagen verwe

te geven, de olielaeg niet mede gerekend. Velen leggen slechts vier lagen zonder de olie; zy hebben ongelyk : wat het overige kost, wint men in langen duer en in schoonheid van werk uit.

Een verstorven gevel zal met driemael staen. Voor een goed onderhouden gevel is tweemael voldoende. Er zyn burgers die alle jaren hunnen gevel eens laten overschilderen, en die hebben het echt goed voor.

Een oude gevel, dien men een of tweemael olieverwen moet, zal men zuiver met water afwasschen. Zonder die voorzorg, mengelt het stof dat op de muren kleeft, zich met de verwe, verwekt aldus een gryzen ongelykvormigen toon, en nooit staet de kleur helder.

Ook wanneer men een gevel schildert, die reeds meermaels deze bewerking heeft ondergaen, is het hoogst prysbaer denzelven voorafgaendelyk met puimsteen en water, te overslypen; dit brengt meer kloekte aen de navolgende verwlagen by, en verzekert veel schooner en duerzamer werk.

De werkman neme in acht :

1° Dat hy by elke nieuwe laeg de verwe dikker neme.

2° Dat hy de verwe goed uitstryke en kruise.

In dit uitstryken en kruisen ligt al de moeijelykheid der gevelschildering. Daerin ligt de glans, de helderheid, de duerzaemheid van het werk. Slechte verwe goed geschilderd, zal langer schoon blyven dan de kostbaerste kleur, welke slecht verwerkt is. Een baes, die een schoenlapper aen den gevel van een kenner laet schilderen, begrypt zyn belang niet.

Alle olieverwe die in de opene lucht, by warm weder, slecht uitgewreven is, verwekt *kousen.* Aen wien van stiel niet is en het geduld heeft dit werk te lezen, zullen wy

zeggen dat *kousen* plekken verwe zyn, welke de werkman te dik heeft laten liggen. De zon, die zulke malsche laeg niet door en door op eens kan doen droogen, hardt er van boven een vel op, en dit vel trekt en fronst zich derwyze in den weeken grond te samen, dat men die rimpeling niet onaerdig aen de naden eener kous heeft vergeleken.

Alles droogt nu ruw op, 't welk het blikken verhindert, en het stof nestelt zich dadelyk in de rimpelingen der verwe, waerdoor het werk op korten tyd vuil schynt.

Begrypt men nu de noodzakelykheid van een goeden effenschilder aen zynen gevel te hebben?

DEUREN, RAMEN EN ANDER HOUTWERK.

Het hout eischt onder de lucht eene andere bewerking. Wat heeft men meest van de olieverwe op hout onder de lucht te vreezen?

Het opblazen.

Men zal dit voorkomen :

1° Met geen houtwerk uit te oliën. Men schildere van eerst af aen met zulke dikke verwe mogelyk. Dunne verwe blaest altyd.

2° Men doe een klein scheutje terpentyn in de verwe. Veel terpentyn zou doen verbruinen, klieven en verzanden.

3° Men gebruike nooit vernis onder de lucht. Wil men eene poort of dergelyke hevig doen blinken, men vernisse dan met standolie.

Grof Binnenwerk.

Er zyn van het zinkwit wonderen voor den binnen verteld. Het kon niet geel worden! Het was zelfs tegen de salpeterlucht bestand! Al praetjes, welke op dit neêrkomen dat het zinkwit wat minder dan het loodwit geelt.

Wy deden een paer deuren met sneeuwit (allerbeste zinkwit) overschilderen. 't Was met jonge rauwolie opgeroerd en wy deden er een scheutje gewoonen bruinen *siccatif* bydoen, omdat wy den magnesia als niet wel genoeg droogende verstieten.

Tevens deden wy met beproefd kreemswit met olie en terpentyn, deuren schilderen. Het loodwit was geel als het zinkwit nog blank stond. Wel is waer, de zinkwitte deuren stonden eenigszins luchtiger dan de andere; maer wat schilder weet niet dat het loodwit de jonge olie binnen 's huis niet kan uitstaen?

Dit alles wil niet zeggen dat wy voorstanders zelfs van het beste zinkwit (het sneeuwwit) zyn. De ceruisdeuren werden leelyk, 't is waer; maer de zinkwitte deuren waren nooit net.

Van ouds waren de laetste grys geschilderd geweest; wy deden ze driemael met sneeuwwit oververwen en zy waren nog grys! Geheel van dekkracht beroofd, is het zinkwit, natuerlyk, moeijelyk om verwerken. Het hecht zich volstrekt niet aen het voorwerp dat men overschildert, is verveerd van den borstel, en deze dryft het by de minste drukking geheel weg; men moet dus knappe werkman zyn, wil men kale plekken vermyden.

Lastig om uitwerken is het zinkwit moeijelyk om vlak leggen, en nooit zal men, myns dunkens, in fyne werken,

het kreemswit door sneeuwwit kunnen vervangen, ten zy men het laetste lyviger, dekkender en min verveerd van den borstel make.

Het gemeenere zinkwit, zelfs de n° 1, — welke, gelyk wy getuigden, onder de lucht schoon is, — geelt gelyk loodwit.

De goedkoop van het zinkwit bestaet ook slechts in woorden. De beste nummers zyn zoo duer als goed loodwit, en worden duerder omdat het werk, wil het goed zyn, meer lagen vereischt. De gemeene soort is slecht en leelyk.

Om binnen, 't is eender met welke verwe, goed werk te maken, gebruike men terpentyn en geklaerde olie.

De terpentyn komt overgehaeld en gezuiverd in den handel.

Het is geraedzaem zelf de olie te klaren.

Daertoe zet men ze in vierkante bakken en zift er loodwit of lithargie over. Die stoffen zakken door de olie en slepen de slymachtige deeltjes mede.

Spoediger klaert de olie, als men ze met water en zand in flesschen doet. Men schudt dagelyks eens; op korten tyd is de olie blank.

De olie, welke men geklaerd in den handel koopt, is dikwyls hare helderheid aen den vitriool verschuldigd; men begrypt dat de bytkracht van den vitriool de kleur ten leste ook kan aentasten. Daerom is het gebruik dier olie af te raden. Met vitriool geklaerde olie is groenachtig van toon en smaekt als quinquetolie.

Geklaerde olie wordt gebruikt om het geel worden der verwe te verhinderen. Als men bemerkt hoe spoedig het schilderwerk zich hedendaegs met eene bruinachtige schors bedekt, zal men verstaen dat de lage prys, waerop de concurrencie het schilderen gejaegd heeft, het gebruiken der geklaerde olie byna onmogelyk maekt.

DEUREN, RAMEN EN ANDER HOUTWERK.

Om goed te doen

1° Brande men de weeren met sterk water.

2° Gronde men met loodwit en geklaerde olie.

3° Stoppe men met gewoone stopverwe.

4° Gronde men met loodwit geklaerde olie en terpentyn.

5° Schildere men de kleur, welke verlangd wordt, met geklaerde olie en terpentyn.

Vele gronden met grys; dit is enkel aen te pryzen als de burgers eene donkere bronskleur of groen verlangen.

Om te doen droogen, gebruike men *siccatif*. Slechts als het wit hagelwit moet blyven, bezige men *sel de saturne*.

Wy hebben den *sel de saturne* afgeschaft, omdat hy de verwe opeet. Gekookte olie is ook niet goed, ofschoon die stelling zonderling in de ooren van vele schilders zal klinken.

Gekookte olie vergeelt schielyk, droogt met vellen en houdt haren blink niet.

Gelyk men weet, de terpentyn verhaest het droogen; het is dus onnoodig veel siccatif te doen in de verwe die met hem is opgeroerd. Siccatif en terpentyn te samen gebruikt worden dof.

MUREN.

Op nieuwbezette muren leggen sommigen eene laeg kokende olie; daerna als hier voren.

Op reeds geverwde muren is de laeg kokende olie niet noodig.

Doffe Olieverweschildering.

Vele burgers willen niet dat hun grof binnenwerk blinke. Zy geven tot reden dat de glans de oneffenheden van deuren en muren te zeer doet uitkomen. Daerin hebben zy groot gelyk.

Om goed dof te schilderen :

1° Legge men, na de gewoone toebereidselen, een vetten grond met gekookte olie opgeroerd.

2° Als die vette grond nog plakt, overkwispele men hem met eene dunne verwe, opgeroerd met siccatif en terpentyn.

De werkman zorge :

1° Dat hy de dunne terpentynlaeg goed gelyk legge zonder lang te wryven.

2° Dat hy niets oversla.

Wat men overslaet, kan niet hertoetst worden : wat men hertoetst, blinkt. Heeft men dergelyken tegenspoed, er is geen ander middel dan met de vette laeg op nieuw te beginnen.

Fyn Binnenwerk.

Het onontbeerlykste dat de schildersbaes, tot het wel gelukken van dit werk, noodig heeft, is de zekerheid dat de lieden welke het doen uitvoeren, zich den tyd en de onkosten zullen getroosten.

Vele ryken verliezen halverwege het geduld, doen dan het werk spoedig afroffelen, en de baes moet er zich over schamen.

't Is menigeens schuld. Vele schilders geven dit werk

ligt op, denkende : als wy het ondernomen hebben, zullen wy het toch moeten voleinden. Eilaes! op een fraeijen morgen, als men nauwelyks aen 't puimen is, wil mynheer het werk seffens afhebben; men moet gehoorzamen, en aldus ten halve toebereid, is het werk grover dan als het op de gewoone wyze geschilderd ware.

Het kost echter veel meer, en als de kennissen van mynheer komen zien, verschrikken zy van den hoogen prys van dergelyk werk; waerdoor de baes niet zelden den *kalant* verliest.

Men doet dus voorzichtig met den prys en den duer des werks op te geven.

Zyn de burgers met de voorwaorden tevreden, kieze men de wyze waerop men wil voorbereiden.

VOORBEREIDING.

Sommigen doen dit in lym; anderen met loodwit of bruinen oker in olie.

De voorbereiding in lym is vroeger in den breede uitgelegd. Alleen leggen velen over den effengemaekten lym eene ongemengelde olielaeg (*). Anderen puimen den lym met olie, 't welk aen den werkman gemakkelyk valt, maer langer duert en dus kostbaerder is.

De schilders welke met olieverwe voorbereiden, zeggen dat dit sterker is. Inderdaed, na jaer en dag kan men, van de aldus bereide deuren, de vernis- en verwelagen weêr afpuimen en ze als 't ware tot nieuwe maken; 't welk met de lymtoebereiding zoo gemakkelyk niet valt. Wy hebben gezien dat zulke oude lym onder 't puimen blotte en dat men aldus leelyke en moeijelyk herstelbare wonden te

(*) Dit wil zeggen zonder verwe, niet zonder droogsel.

midden der panneelen kreeg. Voor witte deuren is de lymtoebereiding echter schooner.

Met welke verwe men ook in olie wil effenen, zal men het houtwerk vooreerst met eene stekende kleur, 't zy blauw, 't zy grys, gronden.

Die laeg dient, opdat men in het puimen zou weten wanneer men op het punt is het hout te bereiken. Goede schilders zullen nooit puimen tot dat het hout bloot worde.

Op dien grond legge men nu, naer verkiezen, vyf tot zes lagen bruinen oker of loodwit, gewreven met 1/3 gekookte olie en 2/3 terpentyn, met dezen opgeroerd. Men stopt met dezelfde stoffe.

De bruine oker slypt gemakkelyk met water, kleeft niet aen den puimsteen; echter om het werk zonder scharren te krygen, puime men, — na vooreerst het grove met water te hebben afgedaen, — met olie.

't Is ligt om begrypen dat als de voorwerpen wit moeten zyn, deze bruine okergronden meermalen moeten overschilderd worden, en dat men altyd gevaer loopt dat het wit een zekeren groven schyn overhoude.

Dit is de reden waerom sommige schilders loodwit in plaets van bruinen oker gebruiken.

Het loodwit slypt min gemakkelyk, droogt vettig op, en kleeft daerdoor by puisten aen den puimsteen. Men moet dezen in het water dikwyls tegen andere steenen afslypen, opdat die puisten geene scharren zouden maken. Ook laet zich het lystwerk met loodwit moeijelyk effenen.

Om die ongemakken weg te nemen, hebben wy in het loodwit tarwe bloem zien mengelen; ons dunkens, was er geene baet by.

Wy geven de voorkeur aen bruinen oker. Kost het werk aldan meer, omdat men er meer verwelagen moet opleggen,

daerom is het nog niet duerder, vermits men op het loodwit veel langer puimt. Overigens is de voorbereiding met bruinen oker effener en valt gemakkelyker aen den werkman.

Wy hebben tot nu toe gesproken in de veronderstelling dat men niet vergeten hebbe wat wy over het uitbranden der weeren vroeger gezegd hebben. Om daerover nog iets aen te merken, melden wy hier dat sommigen de weeren gansch doen uitkappen, eene houten pin in het gat lymen en het al met stopverwe stoppen.

Voor zulke kostbare werken, als hier gewag wordt van gemaekt, is zulke voorzorg niet overbodig.

SCHILDERING.

Velen beginnen met over de voorbereiding in olie eene olieachtige verwelaeg te leggen. Anderen verwerpen dit stelsel, met regt beweerende dat dunne olieverwe in huis lang week blyft en men dus gevaer loopt dat de bovenste lagen die onderste zullen aen stukken trekken en de schildering zal springen.

Ofschoon wy beide stelsels met goed gevolg hebben zien gebruiken, gelooven wy dat de olieachtige laeg, vermits zy op de voorbereiding in olie niet volstrekt noodig is, kan achterwege gelaten worden.

De lymvoorbereiding olië men uit, als men met geene olie gepuimd heeft, gelyk vroeger gezegd is.

Als die kostbare werken wit moeten worden, wryven vele schilders beste kreemswit in heulolie (*). Anderen in terpentyn, en deze roeren alsdan hunne kleur niet als de eerste met terpentyn, maer met witten vernis op (**). Beide

(*) Goed geklaerde oude lymolie is misschien beter.

(**) Als men te weinig vernis gebruikt, springt de verwe zeker.

systema's zyn goed, als ze goed uitgevoerd zyn. 't Laetste zal min geel worden, 't eerste is min aen springen onderhevig.

Voor donkere kleuren gebruike men geklaerde olie en terpentyn.

De werkman zorge :

1° Dat zyne kleur fyn en goed door een neteldoekje gedaen zy.

2° Dat hy dun schildere, en liever een keer meer dan een keer te dik schildere.

3° Dat elke laeg steendroog zy, vooraleer hy er eene nieuwe oplegt. Zonder die voorzorg springt het werk.

4° Dat hy nu en dan eens *polisse*, dat is te zeggen met fyn gewreven puimsteen op een lakenen lapje met water over het werk wryve.

(Zwart laken verrot gemeenlyk en veegt dus het werk. De werkman wryve overal even veel, om geene vlekken te maken; hoe meer water hy gebruikt, hoe beter).

VERNISSING.

De kleur van het werk bepaelt den aerd van den vernis.

Voor wit gebruike men zoogenoemde porceleinvernis, waervan wy, ter gelegenheid van de lymvernissing, reeds spraken, en die uit amargom, sandrak, terpentyn en een scheutje olie samengesteld is.

De copalvernissen zyn, als veel sterker wezende, voor de overige kleuren aen te pryzen.

Om volmaekt werk te hebben :

1° Legge men een paer lagen goed doorgeziften vernis.

2° Polisse men als die lagen steendroog zyn.

3° Legge men nog eene laeg zeer dunnen vernis.

(Deze laeg zy dun, opdat de vernis des te gemakkelyker

van zelve gelyk vloeije. Als de laetste vernislaeg dik gelegd wordt, blinkt het werk niet vlak, het flikkert en verraedt den arbeid van den borstel).

— —

Als men hout op deuren moet naschilderen, is het natuerlyk dat men met bruinen oker effen make, met gewoone binnenverwe gronde, en met copalvernis vernisse.

Muren vereischen minder beslag. Men bewerkt ze gewoonlyk als de geverniste olieverwe. Die effen gemarmerde muren wil, neme stuc.

Geverniste Olieverwe.

Zoo noemen wy werken die, ofschoon niet effen gemaekt, toch gevernist worden.

Van het grondbeginsel uitgaende dat de blink al de ruwheden, de kappen der schaef, enz., doet uitkomen, kan men nagaen hoe leelyk dit werk moet zyn.

't Is van wege den burger, gelyk de werklieden zeggen : « Ik wil en ik kan niet, » — eene neiging om prachtig werk te hebben, zonder daer de kosten van te betalen.

Ook wil het geen man van smaek in zyn huis; wat niet belet dat dit werk zich het meest voordoet; waeruit men, by gebreke van andere reden, zou kunnen opmaken dat er zeer weinige menschen van smaek zyn.

Om dit werk zoo deftig mogelyk te maken, legge men de eerste grondlagen gelyk voor de gewoone grove binnenschildering. Na dat ze droog zyn, schuert men er de ruwste hobbeligheden met puimsteen en schuerpapier af. Men

schildere dan twee lagen opgeroerd met terpentyn, schure weder met papier, geve de kleur en vernisse.

Eene aenmerking gelde hier voor alle geverniste olieverwe :

Hoe min vet de laetste verwelagen zyn, hoe beter. Hoe schraler en doffer een grond schyne, hoe vaster de vernis er zich op hecht en hoe meer hy blinkt. Velen denken dat als de verwegrond blinkt, de vernis des te meer blinken zal; zy zyn mis : de olie zuigt den vernis op en beneemt zynen glans. Men schildere dus met zooveel terpentyn mogelyk.

Eenige aenmerkingen over het in hout schilderen.

Moet het fyn werk zyn, legge men de voorbereiding als hooger is gezegd.

Voor gewoone geverniste houtschildering, stoppe men wat te stoppen is, met ceruis-stopverwe. De gewoone broodwit-stopverwe jaegt het vet harer olie door de laetste gronden; daer hecht zich de houtkleur, welke in water is, in vast, 't geen leelyke vlekken maekt. Wy hebben daer soms grooten tegenspoed mede gezien, vooral by opgestopte spleten, wanneer donkere lynen zich in de houtschildering opdeden.

De grond zy met veel terpentyn geschilderd.

Op een oliegrond zou de water-houtverwe vlieten, de vernis slecht blinken.

By het maken der grondkleur, waerop men houtschilderen zal, lette men op het uitwerksel dat de vernis heeft.

Vernis verwt geelgroen. — Diensvolgens rekene men

daerop, en men legge by voorbeeld voor eik-, erabel- en dergelyk hout geen geelen grond (gelyk wy het wel hebben zien doen), maer een rozen grond.

Men plagt ook het hout met bier of azyn te schilderen. Niets is beter dan zuiver water. De aerden, waermede men het hout schildert, verrigten op den azyn en het bier waermede men ze oproert, hetzelfde uitwerksel als een *filter* zou doen. Dien ten gevolge komen er slymaertige deeltjes in de kleur byeen, 't welk de bewerking hindert, byzonder in den eik, die geklopt en gekamd wordt.

Verder kunnen wy geen raed geven. De bewerking hangt af van den smaek en de behendigheid des schilders.

MARMER.

Tot het schilderen van marmer is niets praktisch te raden. Alleenlyk ware het goed dat men van den marmer, zoowel als van het hout, de natuer bestudeerde, vooraleer men hem schilderde. Dit wordt door de werklieden al te zeer verwaerloosd.

OVER HET VERNISSEN.

—

In meest al de vreemde Manuels vindt men de verniskunst als afzonderlyk bestaende opgegeven.

Men treft daer dan ook al de *recepten* der mogelyke en onmogelyke vernissen in aen.

In dees werk is dit zoo niet :

1° Omdat hier te lande de schilders zelven vernissen.

2° Omdat dergelyke *recepten* alle vertrouwen in een boek doen verliezen.

Inderdaed, de proeven die men met die *recepten* genomen heeft, hebben zulke aerdige verniskooksels voortgebragt; degenen die ze hebben gevolgd, hebben er zooveel geld aen verspild, dat de Manuels, waerin zy opgegeven worden, er eene zeer slechte faem hebben door gekregen.

Wie vernis wil leeren maken, vervoege zich by degenen die dit kunstje dagelyks uitoefenen. Het zal hun min kosten dan op *recepten* te werken.

Een schildersbaes, die geen winkel in kleuren houdt, doe best de vernissen voor eigen gebruik in den handel te koopen. Zy zyn daer zoo goed te krygen als men ze zelf kan stoken. Een enkel mislukt verniskooksel vernietigt de winst, welke een schildersbaes kan doen met jaren lang zynen vernis zelf te maken.

Dit over het maken van den vernis gezegd zynde, raden wy, om hem goed te verwerken, aen :

1° Dat men zooveel mogelyk met klaer weder vernisse. Eene mistlucht verdooft den vernis.

2° Dat men de vernisborstels nooit in water zette. Water vernielt verschen vernis. Een borstel waer vocht in is, doet den vernis met blaeskens oploopen.

3° Dat men niet te dik vernisse. Dikke vernis zakt in zoo genoemde loopen, maer vloeit geenszins effen, gelyk sommigen meenen.

4° Dat men de kleine kantjes der panneelen in acht neme. Daernevens vloeit veelal eene vernislaeg, die onder aen het panneel leelyke bellen verwekt. Men neme bellen en laeg met den puntborstel weg.

Het kan voorvallen dat men een gemarmerd kalkbezetsel moet vernissen om het stuc te doen schynen. Men lyme dit eerst met ongemengelden lym, anders wordt het geel.

Houtwerk dat ongeverwd moet gevernist worden, lymt men insgelyks.

Voor geel hout doe men in den lym een aftreksel van curcuma; voor rood hout, een aftreksel van braziliënhout.

Zyn oude te vernissen eiken meubelen met nieuwen eik hersteld, dan kleurt men den nieuwen eik, vooraleer men lymt, met kalkwater.

Kalkwater kleurt naer gelang het sterk is, zoodat men het eerst moet beproeven en des noods met water verdunnen. Verwt het kalkwater, dat men heeft, niet genoeg met eenmael, gaet men er tweekeeren nat over.

Kortelings heeft men den rook van amoniakzoutzuer tot die bewerking aengeprezen. Men begrypt dat dit voor ingevoegde brokken niet dienstig is.

Zyn er memelen in het hout, dan doe men bitterappelen (coliquinte) in den lym. Sterker gif zou dezen welligt doen kleuren.

Vernis wegwasschen.

Moet gouden leêr of dergelyke opgekuiseht en op nieuw gevernist worden, overstryke men het met terpentyn en wyngeest.

Men beproeve met terpentyn en een weinig spiritus. Gaet het niet, dan doe men er zooveel wyngeest by als noodig is.

Zoodra de oude vernis doodgebeten is, valt het gemakkelyk hem, 't zy droog met de hand, 't zy met zeepsop, weg te krygen.

De nieuwe vernis brengt de kleuren, welke door die bewerking verloren schenen, weder.

VERGULDEN.

Het vergulden is een belangryke tak der huisversiering. Wat is eene zael zonder gouden boordsels? wat eene deur zonder gulden lysten? wat een schoorsteen zonder schitterend kroonwerk?

Het vergulden was dan ook eertyds een befaemd vak van de huisschildering.

Sedert de gouden versierselen der zalen meer in afneembare voorwerpen bestaen, sedert de tafereelen en spiegels in breede *geheel* vergulden lysten worden vervat, is het vergulden een afzonderlyk ambacht geworden.

De ware kennis dier kunst is dus allengskens tusschen de huisschilders verloren gegaen, en ofschoon de behendigsten onder hen nog fiks een blaedje goud kunnen plakken en kuischen, is het voor een schildersbaes, die veel verguldwerk aen eene zael uit te voeren heeft, geraedzaem een verguldersgast ter hulp te roepen.

Deze zal zuiniger op het goud, gauwer in 't plakken, reiner in het opkuischen zyn. Geene plekken op de schildering; geene gaten in het verguldsel. Met den eersten oogslag zal men zien dat die man dit werk dagelyks doet, terwyl by den schildersgast de traegheid de onhandigheid zal verraden.

Kleine *baguettjes* van deuren, platte kantjes en papegaeibekken van schouw- en kroonwerk, blyven ten laste van den schilder.

Dit wil niet zeggen dat de schilder de verguldkunst mag veronaehtzamen. Hy zy op alles voorbereid. Zyn er dan geene vakken uit die kunst welke hy in den grond moet kennen? By voorbeeld :

REHAUSSEEREN.

Rehausseeren is het in goud opklikken van sieraden welke, op een vlakken grond, in geel geschilderd, verguld beeldhouwwerk moeten sehynen.

In de olieverweschildering is het *rehausseeren* zeer in onbruik geraekt. Verlangt men daerin gouden sieraden, dan vergulde men deze vlak en sehaduwe ze daerna.

Wil men eehter op olieverwe rehausseeren, neme men in aeht :

1° Dat men met een doekje, waerin droog witsel is, op het werk klopt en dit aldus instuift, opdat het goud niet kleve dan waer men zal goudverwen.

2° Dat men de lichten niet breed legge, maer ze met een fyn penseel, als 't ware, gravere, zoodat als het verguld is, tussehen elk linieken goud een linieken grondkleur overblyve.

3° Men goudverwe met den *mixtion*, waer verder over gesproken wordt.

Al is het *rehausseeren* op olieverwe verouderd, op lym blyft het zyne oude vermaerdheid behouden.

Eene tooneelschildering zonder *rehausseering* is als een huis zonder dak. De werkman welke zich op dergelyke schildering toelegt, bestudere dan grondig dien tak zyner kunst.

Daer opgedroogde lymverwe geen goud hapt, is het onnoodig het werk dat men op lym *rehausseeren* wil, in te stuiven.

Daer de dunne *mixtion,* welke op olieverwe gebezigd wordt, in de lymverwe zou wegzuigen, is hier eene andere goudverwe voor noodig.

Men maekt ze van was, venetiaenschen terpentyn en een weinig lymolie.

Elders vindt men de hoeveelheid van elk opgegeven; wy hebben er een hekel aen, dit, van welkdanige samenstelling het zy, te doen. Immers waer de eene gemakkelyk mede werkt, sukkelt de andere mede, en wy zyn dikwils in het geval geweest de hoeveelheden der hoofdstoffen eener samenstelling, welke wy in een boek opgegeven vonden, in het gebruik te moeten veranderen.

De schilder, die zyn ambacht behertigt, zal liever zelf proeven nemen, tot dat hy den graed vindt, waerop hy gemakkelyk arbeidt.

Echter om goed te zyn moet de *rehaussage :*

1° Spoedig kleven.

2° Spoedig versteenen.

3° Hoog op den lym blyven liggen; hoe hooger het verguldsel op het werk ligt, hoe meer het goud blinkt.

Wie veel te *rehausseeren* heeft, bereide veel van die goudverwe in eens : hoe ouder zy wordt, des te beter zy is. Men verwerkt haer warm; druppelt zy uit het penseel, dan is zy te koud; zuigt zy in den lym, dan is zy te heet.

Een fyn, veerkrachtig en lang penseel is noodig om het gravuer frisch en regelmatig te leggen.

Men verguldt dit werk meestal met koper, klopt het met katoen vast en kuischt het dan, zoodra het droog is, met een kleederborstel op. Het blinkt en blyft lang schoon; want die goudverwe heeft de eigenschap, het koper tegen het *aenslaen* te beveiligen, waervan men zich in de schouwburgen kan overtuigen.

EFFEN GOUDGRONDEN IN TOONEEL- EN LYMSIERAEDSCHILDERING.

Het ware ongeraedzaem effen vlakke goudgronden op de evengemelde goudverwe te vergulden. Men bezige daertoe een dunner en meer uitstrykbaer *mordant*. By voorbeeld :

Lym of gom met suiker.

Een kooksel van biehonig en gom.

Gom of lym alleen, — al naer gelang het de werkman verkiest en zich behendig waent.

Want hoe min suiker of honig er in den mordant is, hoe spoediger hy weigert goud te happen.

Om die vlakke gronden goed op lym te vergulden, zy men getweeën. De eene goudverwt, de andere verguldt. Dan nog zal men soms op vlekken moeten weêrkomen, die niet meer happen willen.

Het is ook geraedzaem eenige stekende kleur in den mordant te doen, opdat hy die goudverwt, gemakkelyk zie hoe ver hy vordert. Hy zal aldus min moeten vagen, en spoediger de plaets aen den vergulder inruimen.

VERGULDEN VAN BAGUETTEN EN ANDERE.

Wy zegden het reeds, dit doe de schilder zelf.

Zyn de deuren, waerop het gebeuren moet, toevallig in lym, zoo zal men het doen op lym, gelyk wy verder zullen uitleggen.

Meestal echter moet men de baguetten van effen olieverwe-deuren vergulden; die hebben geene voorbereiding noodig en men zorge slechts :

1° Dat men het werk rondom de baguetten goed met droog witsel instuive.

2° Dat men goudverwe zonder dat deze vloeije.

3° Dat men nauwkeurig vergulde, en

4° Het alles goed opzuivere.

Voorbereiding tot het groot Verguldwerk.

't Zy men op lym, 't zy men op olie wil vergulden, men effene de voorwerpen met lym, op de wyze die vroeger by de voorbereiding des gevernisten lyms beschreven is.

Echter gebruike men nooit schuerpapier. Dit doet blinken en verhardt den grond, 't geen om op te vergulden verderfelyk is. Men zuivere op met schuerbiezen.

Om de gemoedelykheid van den grond te vergrooten, legge men op de stukken die moeten opgeblonken, zoogezegd *gebruineerd* worden, meer witten lym.

De lymverwe zy niet te sterk.

Voorbereiding der Sieraden.

Vooraleer het afdrukken der sieraden uitgevonden was, effende men de in hout gebeeldhouwde versierselen ook in lym.

Dit was kunstig om de sieraden snel en levendig te houden. De vergulder moest er, als 't ware, beeldhouwer by zyn. Nu is de zaek gemakkelyker.

De meeste onzer verguldersbazen krygen de vormen hunner sieraden in solfer gegoten uit Parys. Slechts in Brussel zyn enkele groote meesters, die oorspronkelyke vormen doen beeldhouwen.

In die vormen drukt men eene stopverwe van harst, olie, lym en witsel.

Men smilt omtrent evenveel lym en harst, dezen in een weinig olie; den lym afzonderlyk, maer heel dik.

Om ze te mengelen, giet men den harst in den lym; kist deze, dan is de harst te heet en moet verkoelen. Men roert tot dat de waren goed dooreen zyn, en werkt er dan het witsel tusschen.

Het witsel zy fyn, de stopverwe goed gekneed. Brokjes en steentjes maken het werk ruw.

Blyft er, nadat al de sieraden welke men noodig heeft gedrukt zyn, van die stopverwe over en wordt ze hard, dan legt men ze met lynwaed omwonden in een vischspaen of iets dergelyks, over eenen ketel met ziedend water. De damp maekt ze week en bruikbaer.

De gedrukte sieraden laet men styven en eenigzins droogen; voegt, past en plooit ze dan op de plaets waer men hen verlangt; plakt ze er dan met lym tegen, hecht ze des noods met een paer spelnagels vast, en nadat zy met onvermengden lym zyn overschilderd, zyn zy bekwaem om verguld te worden.

ZAL MEN MET OLIE OF LYM VERGULDEN?

Vele jaren geleden kende men enkel de lymverguldiug; sedert de olieverwe zoozeer is in de mode gekomen, heeft men de olie ook tot het vergulden aengewend.

De olie heeft de eigenschap alles sterker, maer zeer weinig fraei te maken. Wat op olie is verguld, is min frisch dan wat op lym is verplakt.

Verstaen wy elkaêr wèl over de betrekkelyke sterkte der twee verguldwyzen.

Lymverguldsel kan niet afgewasschen worden; olieverguldsel wel.

Lymverguldsel kan op het oogenblik dat het voltooid is aengevat worden. Olieverguldsel vlekt nog lang daerna, by de minste aenraking eens vingers.

Men vergulde dus in lym al wat niet vochtig en dadelyk aengevat moet worden.

Men vergulde ook in lym al wat gebruineerd moet worden, want hoezeer men ook naer het middel gezocht hebbe, men is er nog niet in gelukt, goud op olie te kunnen opblinken.

Alle ander werk vergulde men liever op olie. Dit valt gemakkelyk aen den werkman. Hier, even als by de huisschildering, heet het : een behendige verguldcr is op lym een sukkelaer; een domkop schynt op olie een fynaerd. Daerby is de olieverguldiug voor de sieraden aen te pryzen; want weinigen gelukken er in de diepsels met den lym goud te doen pakken.

Effen gronden, platte kantjes, enz., zullen nooit op olie zoo schoon zyn als op lym.

Verguldeu op Lym.

De samenstelling waerop men op lym verguldt, heet akceis, vroeger *acceys* geschreven, en 't welk misschien eene verbastering van 't fransche *assiette* is.

Het is eene mengeling van in water gewreven doodekop, een weinig roodkryt, even weinig potlood en wat olyfolie. Als men het zal gebruiken, wordt het met lym verdund.

De Duitschers leveren uitmuntenden akceis in den handel. Hy is in potten; doch men neme daerby in acht dat olie altyd geneigd is in waterachtige samenstellingen naer boven te komen. 't Is dus noodzakelyk den akceis goed op te roeren als men hem wil gebruiken. Niettemin gebeurt het nog dat in het onderste van den pot niet genoeg vet blyft, en dan wordt het noodig er wat olyfolie by te doen.

Vele vergulders, welke dit niet behertigen, zyn dikwyls lastig als het laetste werk dat zy met hunnen akceis doen, niet zoo schoon is als het eerste. De gemollige vetheid van den akceis maekt de schoonheid van het werk.

Om nu goed te vergulden :

1° Legge men twee, drie lagen akceis.

2° Is hy droog, wryve men er de granen af met het kladpapier der koperboekjes of met lynwaed.

3° Make men met koud water het plakje vochtig, wat men oogenblikkelyk zal vergulden (*).

4° Plakke men goud op.

5° Ademe men daer eens ligt over. Ligt het blad niet heel effen, al droogende zal het dit worden.

Moet men bruineren, doe men dit vooraleer het verguldsel heel droog is. Het blinkt dan meer.

Om dit goed te doen :

1° Stuive men het verguldsel met een fynen dasborstel af.

2° Legge men eerst met den blinksteen hoekjes en kantjes vast.

3° Wryve dan met den blinksteen, wel zorgende niets te raken dan hetgeen gebruineerd zal worden.

Verguldsel op Olie.

Over de lymvoorbereiding legge men eene laeg ongemengelden lym.

(*) De ondervinding leert den werkman best hoeveel hy mag natten, en kan vergulden zonder dat het drooge. Hoe spoediger hy kan plakken, hoe meer hy mag bevochtigen.

De te bruineren deelen verguldde en voleindige men vooraleer men olie aen het werk brenge.

Is er nevens gebruineerde baguetten een plat kantje dat *mat* of dof moet verguld worden, vergulde men dat met de baguetten gelyktydig op lym, om de moeijelykheid te vermyden van nevens het bruineersel goed met de goudverwe af te trekken.

De samenstelling waerop men in olie verguldt, noemt men *mixtion* of *mordant*.

Het is geele amber, masticgom en een weinig bitume met olie gesmolten en met terpentyn dun gemaekt.

Op den *mordant*, dien men in den handel bekomt, verguldt men frisch en zonder dat men de voegen des gouds ziet.

Vele huisschilders gebruiken nog bruinen oker in olie gewreven en door lang staen taei geworden; zy noemen dit goudverwe. De *mordant* verdient daerop verre de voorkeur.

Sommige vergulders mengelen in den mordant oranjechrome, opdat men de soms onvergulde diepsels niet zou zien.

Men zal schoon verguldsel bekomen :

1° Met den *mordant* goed uit te stryken, te zorgen dat er weinig in de diepsels is en dat hy op de eene plaets niet dikker dan op de andere ligt.

2° Met den *mordant* goed te laten droogen, zoodat hy slechts hapt zonder nog vet te zyn. Is hy te nat, versmoort het goud.

3° Met het geplakt goud zachtjes in den *mordant* te duwen en te zorgen dat men alle voegsels bylappe.

4° Met het goed op te zuiveren en af te stuiven.

VERGULDSEL DOOVEN.

Vroeger plagt men al het verguldsel dat niet gebruineerd werd met lym te *matten*. Daertoe oversapte men het met klaren doorgeziften lym.

Heden doet men dit in Brussel en misschien ook elders nog.

Wy hebben daertoe zuiveren wyngeest zien gebruiken en geven daeraen de voorkeur, vermits hy geene hoegenaemde vuiligheid inhoudt, 't geen met den lym, hoe klaer hy ook zy, altyd het geval is.

GOUDKLEURING.

Eertyds oversapte men het verguldsel veel met verschillende kleuren. Nu nog overlymen het sommigen, om het vuriger te maken, met een afkooksel van roucou en safraen.

Misschien is ongesapt goud wel het schoonste, want in den handel treft men geslagen goud van alle mogelyke toonen aen.

Er is citroengroen, bleek groen, bleek geel, hoog geel, rood geel, zoodat men alle verscheidenheden in de sieraden kan brengen, zonder het goud te oversappen.

Verguldsel kuischen.

Olieverguldsel alleen kan afgewasschen worden.

Men wassche er het zapsel af, waermede het gedoofd is. Men dooft het daerna op nieuw.

Al wat aen het werk gebruineerd is geweest, zal men op nieuw vergulden, wil het werk schoon zyn.

EINDE.

INHOUD.

—

N°

KOSTELOOZE VOLKSBOEKERIJ

"WERKMANSKRING"

